

Dij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

JIERGONG LXIV, nûmer 2

juny 2015

ISSN 2352-8958

Koen Zondag

Snipers

Lânskip

It is gjin wenst en skriuw yn *Nij Frisia* oer oare dingen as taal en striid foar taal. Miskien wat beheind, mar dêr hawwe wy al klauwen genôch oan. En om no te sizzen, oaren riede wol foar de oare ûnderwerpen ... Diskear in koart omtinken foar hoe't wy mei it lânskip en it libben om ús hinne omgeane.

Fryslân is mei de beamwâlen, de mânske marren, de griene flakten en fiergesichten moai. Benammen yn 'e maitiid, as de fûgels sjonge, de kij yn it lân rinne (?), wite koweblommen, pearse pinksterblommen, giele hynstebloemen, klavers bloeie, in lust foar it each. De wolken skowe yn blau en wyt boppe oer ús hinne, de sinne der soms by, soms net.

Ensafierder ...

Fryslân wurdt tagelyk alderheislikst tamtearre, skeind, geweld oandien. Westergoa, de hoeke dy't ik in bytsje ken, hat al sûnt jierren dat lot ûndergien. It liket derop dat guon, beliedsmakkers fansels, sa'n oantaasting fan it lânskip fan romte en ljocht krekt as winst sjogge en it proses leafst safolle mooglik fuortsterkje. Wêr wolle wy hinne? It hiele lânskip ombouwe – alle gers fuort – alles stien en asfalt — oars neat as wenten en diken mei auto's.

Foarhinne wie alles better. Der wiene yn alle gefal minder diken en oanbousels as bulten oan de doarpskommen. Kin it net oars of wolle wy it sa graach? Gjûn stik lân, gjûn gers yn tel, gjûn 'moai gesicht'. Alles fol en jûns ferljochte. Wurdt Ljouwert, mei earder tichteby de toer fan Goutum en yn de fierte dy fan Himpens, ien stienwoastenij, sûnder ûnderbrekken, sûnder romte yn de fierte? De heak om Snits liket oanlein om sjen te litten hoe't wy it gers en it lânskip om Snits fuort krije moatte. Gjûn natoer, fuort! In skande safolle greide, net mei huzen beboud lân – gegriem – fuort dermei! Sunich op romte, lânskip, fiergesicht – it hoedzje en noedzje? As wie it in skande. Lân is blykber pas nuttich as it folboud of dyk is. Mmm ...

g. abma

Jan Wybenga

Rients doktorandus Rientsema lûkt gesichten foar de spegel: as in flueske damp ferfljocht oer 't glês de sirkelbasis fan syn kegel, spontaan ontstien nei flitich hisen, tegearre mei frou Anke A., dy rju bewittenskippe nise, jout Rientsema, wer op de kruk en oan de bar, syn filosofys kommentaar:

'Niis haw ik yngeand ondersocht, dat alles damp is, dy't ferfljocht: neat wurdt net eat, om't it te rap ferslacht yn 't Neat, dat net oars as neatsje kin. Foar figuraasje is domwei de tiid te krap! Dat ik fan in spegel lear, dat ik net witte kin hoe't it sit yn dit bordeel dêr't ik ferkear, neam ik: finale argewaasje.'

'It wie in ramp foar dy as ik ek net mear witte soe hoe't it sit', is 't koart en nofteren kommentaar fan de belearde Anke A.

Út: *De Foksejacht* (Enschede: De Oare útjouwerij, 1989, s. 50)

Jan Wybenga (Warten 1917 – Grins 1994), earste Fryske dichter yn de trant fan de Hollânske modernen, de 50-ers. It mocht eins net, mar doe't it yn Hollân, by de buorlju, sa'n opgong makke, koe Fryslân net benefter bliuwe. Dus tenei net mear stiif yn rym en model. Dy fan *quatrefras* út Amsterdam foelen noch bûten de graasje, Jan wenne yn Wommels, dat makke it wat makliker. Hy wûn der de Gysbert Japicx-priis mei, sels twa kear, ien fan de nuveraardige pitertuerlikheden fan de Fryske kultuer, twa kear deselde toppriis oan deselde persoan. Hy begûn mei de bondel *Amoeben* (Reiddomprige, nû. 2, 1954); yn de jierren '70 ferskynden twa útjeften by Lykele Jânsma, Bûtenpost. Ek oersettings út it Latyn fan in tal fersen fan Valerius Catullus, tegearre mei Sybe Sybesma oan wa't de bondel *Foksejacht* opdroegen is.

De ynhâld fan de fersen is gauris de anekdoatyske kant it neist, wurk mei in glimk en mear foar jongere earen en eagen as foar âldere. Der apart foar sitten gean, yn de hâlding en 'no moatte jim ris harkje' hoecht hjir net. It hiele fers hat wat frijbliuwends, it kin der ek sûnder, liket it wol. Mar Jan Wybenga hat ek oar wurk op syn namme, mei mear byld, ferliking en lading, net sljochtwei boartlik. Mear kin ik der net fan meitsje.

Dat wie doe ...

By it opromjen fûn ik twa behindige brosjueres, in *Fertroulik forslach fan de biwegingskonferinsje* d.d. sneon 26 oktober 1957 en *The frisian movement* [...]. It ferslach seit, 38 persoanen wiene útnûge, 16 wiene delsetten kommen; 4 hiene behindering stjoerd, 19 hiene neat fan har hearre litten. Folkertsma wie foarsitter, Gjalt van Dam spriek oer 'Beweging, bewegingsried en folk'. It neipetear wie 'wiidweidich', in ferfolchkonferinsje waard tasein. Dat wie doe ...

De haadsamler

Yn dit nûmer de wenstige bydragen fan Gerben Abma, Sytze T. Hiemstra, Rommert Tjeerdsma. Fierdersoan de ynlieding fan Koen Zondag dy't er holden hat by it ferskinen fan syn *Annotearre bibliografy by Lange oanrin, koarte sprong* (2015). Fan Wolter Jetten in bydrage oer it *Ramtferdrach* en identiteit en fan Kerst Huisman it twadde part fan it artikel oer Frysktalige eksonimen. Boppedat begjint Ed Knotter in rige oer taaleigenaardichheden.

By de foarside:

Foto fan Koen Zondag makke troch Jehannes M. Wijnstra

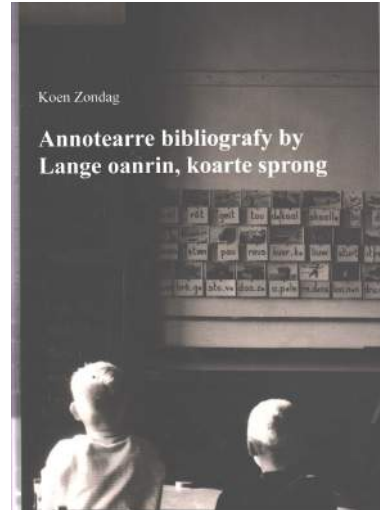
Braan op ut Groatsaan

Koen Zondag

Rede útsprutsen by de oanbieding fan de *Annotearre bibliografy by Lange Oanrin, koarte sprong* op 1 april 2015

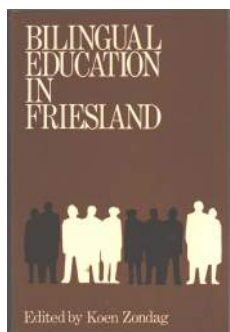
Koen Zondag oan it wurd by de útrikking fan Lange oanrin, koarte sprong op 9 desimber 2011

Koen Zondag, Annotearre bibliografy by Lange oanrin, koarte sprong (2015)

Koen Zondag, Lange oanrin, koarte sprong. Twatalich ûnderwiis yn Fryslân tusken 1800 en 1980 (2011)

Koen Zondag, Bilingual Education in Friesland (1982)

Achte oanwêzigen, bêste freonen,

Op in reinige jûn yn 'e hjerst rûn in Nederlânske ekonoom mei syn siel ûnder de earm troch Londen. Doe't er in tsjerke foarby rûn, hearde er muzyk. De doar stie yn 't kier. Hy rûn teantsjendewei de tsjerke yn. Yn in amper ferljochte tsjerke hearde er it oefenjen fan in koar, it song muzyk fan lang ferlyn. De ekonoom frege him ôf wat it nut fan it sjongen wie. Redenearjend út syn smelle, ekonomyske tinkramt wei fûn er dat it om *rendemint* gean moast.

De repetysje wie foarby, oan de gebearnten fan de dirigint wie lykwols te sjen dat der noch in tajefte kaam. Der klonken bekende klanken en wurden oer it fallen fan de jûn. By it lêste kûplet songen de jonges cantus firmus: 'Engelkens door het luchtruim zweven', mompele de gast út Nederlân.

De ekonoom rekke ûnder de tsjoen fan it sjongen en de fragen nei nut en rendemint ferdwûnen nei de eftergrûn. Nei ferrin fan tiid begriep er dat it sjongen in *yntrinsike* wearde, in wearde yn himsels hie. Der binne dingen dy't wichtiger binne as nut en rendemint.

By it wurkjen oan myn bibliografy haw ik de fraach nei it nut en it rendemint net ien kear steld. It wie foar my, dreaun troch nijsgjirrigens, willewurk. Ik reizge twa kear wyks nei myn twadde hûs: *Tresoar*. Thús waarden yn de folgjende dagen de fynsten op harren wearde hifke. Alles wat nei it wanjen op de souwe lizzen bleau, krige in plakje yn it systeem.

Al wurkjend fûn ik ferbinings en relaasjes. Paden en spoaren dy't foar it Frysk yn it ûnderwiis, ek hjoed-de-dei, noch fan grut belang binne. Ik hoopje jimme dêrfan yn myn ferhaal in tal priuwkes te jaan. Sa no en dan lûk ik linen nei it no en de takomst.

Snits

Wy begjinne yn Snits. As immen út de stêd fan de Wetterpoarte freget wat der te rêden is, kriget er te hearren dat der 'Braan op ut Groatsaan' is. Eeltsje Boates Folkertsma brûkte dat sechje yn 1941 as titel foar in bydrage yn *De Stim fan Fryslân*. Wat wie it gefal?

In iepenbiere skoalle yn Snits woe op grûn fan de Wet Slotemaker de Bruïne (1937) it Frysk yn de heechste klassen as fak ynfier. Nei't de skoalle it fersyk by it Kolleezje fan B&W yntsjinne hie, ûntstie der, figuerlik sprutsen, brân op it gemeentehûs. It kolleezje woe him út noch yn net baarne. It frege advys oan de haden fan skoallen en de ynspeksje.

Se wiene allegearre fan betinken dat it Frysk in wichtich part fan de kultuer foarme, mar dat it te fier gie om dêr op skoalle, troch dy taal te ûnderwizen, eksplisyt omtinken oan te jaan. It Frysk wie de taal fan it plattelân, stedsjers hoegden har dêr net om te bekroadzjen.

De Snitser moalfabrikant Wouda hie lykwols in oare miening. Hy stelde dat stêd en plattelân in ienheid foarmje moasten. Omtinken foar it Frysk wie goed foar de stêd. Mei troch syn ynfloed stimde de gemeenteried yn mei it fersyk fan de skoalle. It foarbyld fan Wouda lit de ynfloed fan de inkeling sjen. Yn de bibliografy en yn myn *Lange oanrin, koarte sprong*, it yn 2011 ferskynde boek oer de skiednis fan it Frysk yn it ûnderwiis, binne mear foarbylden te finen fan inkelingen dy't har net belêze lieten troch bestjoerders en oare pommeranten.

Ljouwert

Yn 1941 die him in selde gefal foar yn Ljouwert. De mearderheid fan de âlden fan skoalle 16 spriek him út foar it Frysk op skoalle. De Wethâlder fan ûnderwiis, mefr. Hillegonda Cornelia Buisman-

Blok Wybrandi, lid fan de Vrijzinnig Democratische Bond, fûn it moai, dat 'het Friesch bestudeerd wordt', mar se wie der op tsjin 'dat het te Leeuwarden als leervak op school wordt ingevoerd'. Se hie twa redenen: de measte ynwenners fan Ljouwert prate gjin Frysk en it learplan is al sa fol. Foar Frysk wie der gjin tiid.

Doe kaam dr. Willem Kok, learaar klassike talen oan it kristlik gymnasium yn Ljouwert fanwegen: Ljouwert en de oare stêden libje by de graasje fan de boeren, it plattelân. Ik sitearje:

*As de haadstêd fan Fryslân miene scoe
gjin bilang to hawwen by it behâld fan
it Frysk-eigene, den hâldt it winliken op
in Fryske stêd to wêzen en forliest it alle
rjucht om in liedend plak yn to nimmen
yn it Fryske libben en sakket it ta it peil
fen in gewoan provinsjestedsjje.*

Skopstien

De earste yn de bibliografy opnommen boarne is in ûnderwiisalmenak út 1816. Dêryn warskôget de predikant-skoalopsjenner Visser de ûnderwizers 'ten plattelande' om 'vooral in de scholen het vriesch boersch niet te gedogen'. Yn in oare boarne út dy perioade seit in master tsjin in boerinne dat der op skoalle gjin Frysk brûkt wurde mei. It is better dat de bern op skoalle 'stedsk' leare.

De skoalopsjenner en de ûnderwizer beskôgen it Frysk as in skopstien. Wa't goed harket, kin dy wize fan redenearyn noch hieltyd hearre.

Ik jou noch in foarbyld fan de **skopstien**. Yn 1938 hold E.S. de Jong, de lettere sjoernalist, lekepreker, om mar in pear fan syn aktiviteiten te neamen, in ferhaal oer it Frysk op de herfoarme skoalle yn Wânswert. Hy pleite hertstochtlik foar it ynfieren fan it Frysk op skoalle. Hy brûkte trije arguminten: pedagogysk, taalkundich en religieus. 'Wy sille,' sa spriek de oertsjûge kalvinist, 'ús letter ferantwurdzje moatte wat wy mei en foar it Frysk dien hawwe.' Makke dat argumint yndruk op de âlden? Perfoarst net. De âlden reagearren mei de bekende arguminten: mei it Frysk komt men net fier, de bern reitsje yn 'e war mei de ferskillen yn de stavering, ensfh. Oan de ein fan it hânskrift stiet in PS: 'De âlden fielden neat foar it Frysk op skoalle. Se stimden tsjin.' De Jong moast him tefreden stelle mei in treastpriis: Fryske lessen *nei* skoaltiid.

Stapstien

Út de literatuer kenne wy in twadde begryp: de **stapstien**. It betsjut dat de minderheidstaal, yn ús gefal it Frysk, brûkt wurdt as *brêge* nei de (steats)nasjonale taal, it Hollânsk. It ynfieren fan de twatalige skoallen út de jierren 1950 – 1980 berêste hiel faak op de idee fan de stapstien. It brûken fan it Frysk wie goed foar it Hollânsk.

Yn dit ferbân wol ik graach wize op in nijsgjirrige analyze fan Trinus Riemersma. Bern fan de twatalige skoallen skriuwe elkoar gjin briefkes yn it Frysk, mar yn it Hollânsk, sa stelde er yn 1963. Se wolle ‘great’ wêze. Nederlânsk is nijsgjirrich, moai, geleard. ‘Mei it Frysk komt men der net, tinkt it bern.’ Hoe is dat op de trijetalige skoallen? Tinke de bern dat se der mei it Frysk en it Nederlânsk net komme? Slacht it Ingelsk aansen foar master op?

Hoekstien

Yn de literatuer wurdt noch in begryp brûkt: de **hoekstien**. Yn dat model wurde beide talen – as fak en fiertaal – yn alle groepen fan de basisskoalle op *lykweardige* wize brûkt en de eigen *kultuer* en *skiednis* hawwe in *yntegraal* plak yn it ûnderwiis. Moatte wy, útgeande fan dy ynternasjonale erkende definysje, konkludearje dat Fryslân yn wêzen gjin twatalich ûnderwiis hie én hat?

Wêrom is it net slagge om it model fan de *hoekstien* te realisearjen? Ik ferwiis yn dit ferbân nei twa artikels fan Goasse van der Woude út 1979. Yn it earste seit er – mei rjocht – dat it Frysk wat mear status kriget en dat de taalmacht grutter wurdt. Mar dy begripen sizze neat as der gjin *taalwil* is. *Taalwil* is ‘de moter dy’t alles yn beweging set en hâldt’. Wat is de krêft fan de Fryske motor?

Yn it twadde artikel freget Van der Woude him ôf oft it Frysk troch it ûnderwiis ferbettere wurde kin. Ja, ‘mar ferwachtsje gjin wûnders’. De koartby ferstoarne taalsosjoloog Joshua Fishman formulearre ris dat it ûnderwiis in taal net rêde kin. Húshâldings kinne dat wol, mar dat bart sa’t ûndersyk dúdlik makket, hieltid minder. En moai wat bern dy’t yn it Frysk grutbrocht binne, preferearje op it skoalplein Hollânsk.

Wol it ûnderwiis in bydrage leverje kinne oan it behâld en it fuortsterkjen fan it Frysk, dan moat – ik sitearje Van der Woude – ûnderwiis yn it Frysk ‘in hurd, spikerhurd ekonomysk, maatskiplik doel ha’. Hat Fryslân sa’n doel?

In tal jierren lyn besocht ik de Armeensk-Ingelske skoalle yn New York, in prachtich foarbyld fan in twatalige skoalle útgeande fan de *hoekstien*. Beide talen en kultueren wiene lykweardich. Hoe is dat mooglik? De Armeniërs yn New York hâlde fêst oan har godstsjinst. De tsjerketsjinsten binne yn it Armeensk. Wa’t partisipearje wol yn it religieuze domein, moat it Armeensk behearskje. Thús leart it bern it Armeensk as memmetaal, op skoalle komme de formele aspekten fan de taal oan bod.

Der moat noch wol wat by sein wurde. De tsjerken yn Amearika wurde lykas de tsjerken yn West-Europa desimearre troch de sekularisaasje. As de posysje en de ynfloed fan de Armeenske tsjerken troch sekularisaasje proses lytser en lytser wurdt, ferfalt – nei ferrin fan tiid – de besteansgrûn fan dy skoalle.

Ik fetsje boppesteande gear: de mooglikheden foar it twa- of meartalich ûnderwiis wurde by einsluten net yn, mar bûten de skoalle beskaat.

De skoalle en taalkwaliteit

Earder sei ik by it model fan de stapstien dat it primêre doel fan de twatalige skoalle net it Frysk, mar it Hollânsk wie. Dat wie tekoart troch de bocht. Guon woene troch it Frysk op skoalle ek de kwaliteit fan dy taal ferbetterje. Ik jou inkelde foarbylden.

Yn 1892 sei Van Wageningen thoe Dekema dat de Fryske skoalmasters derfoar soargje moasten dat it oantal fan dy wan-Friezen en wan-Friezinnen elts jier lytser wurdt.

De histoarikus en letterkundige Johan Bernard Schepers skreau yn 1933 dat it Frysk op skoalle net allinne om pedagogyske redenen brûkt wurde moat, mar ek ‘op grond van den taaltoestand in het Friesch’. Yn in soad húshâldings brûke âlden en bern ‘een knoei- en morstaal’ en it gefolch kin wêze dat ‘het Friesch spoedig ondergaat’. De dichter-ûnderwizer Inne de Jong konkludearre yn 1950 dat it Frysk ‘ferkattmolke’ is. Der is mar ien oplossing om dat te ferbetterjen: ‘De húshâlding is it sintrale front om fierder bedjer fan de taal te foaren te kommen.’ Yn modern Frysk: de húshâldings hawwe in soad ‘impact’, heiten en memmen kinne it Frysk in ‘boost’ jaan, as se dat dogge kinne se de kwaliteit fan it Frysk ‘improve’.

It lêste foarbyld komt fan de dichter-leksikograaf Douwe Tamminga. Yn syn taalrubryk ‘Op ’e

taelhelling' neamde er yn 1959 foarbylden fan wanskepen taal. Tamminga woe lykwols gjin belies jaan. Syn 'hope yn dizzen is twatalich ûnderwiis'. It waard in grutte ôfdijer.

Doe't de meiwurkers fan it *Paedagogysk Advysburo* fan de Fryske Akademy in 1970 op ûnderwiiskundige grûnen – de yntegraasje fan it beukeren it leger ûnderwiis – én de feroarjende taalkaart mei it plan 'Fleksibel ûnderwiis' kamen, feruchte Tamminga yn *De Strikel* dat dy meiwurkers flechten 'yn de fleksibiliteit'. De petearen dêroer yn it kofjeskoft fan de Fryske Akademy wiene net altyd like noflik.

Stavering

By myn kuier troch de skiednis fan it Frysk yn it ûnderwiis kaam de stavering mear as ien kear oan 'e oarder. Dêr ek wat foarbylden fan. Yn 1895 sei de al neamde Schepers dat de stavering 'bijzaak' wie. De stavering 'bijzaak?' 'Nee,' sei in ûnderwizer yn 1938, 'de bern moatte de stavering behearskje.' Syn argumintaasje wie nijsgjirrich: 'Hwa't smidswurk dwaen scil, moat in hammer tille kinne.'

De filolooch Klaas Fokkema bepleite yn 1928 in ferienfâldiging fan de stavering. Wy binne, ornearre er, no wol safier dat wy dêroer prate kinne sûnder deilis te reitsjen. De staveringstriid yn de santiger jierren en de heftige diskusjes yn de lêste jierren hawwe dúdlik makke dat wy wol deilis reitsje. Ik kin jimme oanriede om it hiele dokumint ris troch te rinnen mei it trefwurd *stavering*. Der giet in wrâld foar jin iepen.

Foar't ik as lêste de libbensskôging oan 'e oarder stel, neam ik earst wat lytsguod.

Lytsguod

- De temperamintfolle ûnderwizer Ynze Gemser wie yn 1933 fan betinken dat de skoallen mear frijheid hawwe moatte soene by it meitsjen fan it learplan. 'It is no sa, dat ús Bistjoeren en ûnderwizers te folle boun binne.' Hy doelde op de rol fan de ynspekasje.
- De *Fryske ûnderrjucht Liga* woe yn 1939 graach witte hoefolle skoallen oft it Frysk as fak ynfierd hiene. Mar 25% fan de fragelisten kaam werom. Der wie wol in ferklearing foar dat lege persintaazje: yn ús tiid – it giet om 1939 – wurde minsken bedobbe ûnder enkêtes.

- Op in âlderjûn fan de kristlike skoalle yn Surhústerfean waard besletten om it Frysk yn de leechste klassen yn te fieren as fiertaal. Twa dagen letter waard it beslút ferneatige: in út de provinsje Grinslân ôfkomstige ûndernimmer sei dat hy syn bedriuw, by ynfiering fan it Frysk, op in oar plak fêstigje soe. Nochris: net de skoalle, mar de bûtenwrâld beslist!

Libbensskôging

Nei it lytsguod in pear opmerkings oer de libbensskôging yn relaasje ta it Frysk. Ik neam twa foarbylden. Yn it foarste plak Marten J. de Haan. Syn útgongspunt wie de *sojsjaal-demokrasjy*. Yn de tritiger jierren sei er dat de Fryske beweging help sykje moatte soe by it *proletariaat*, by boeren en arbeiders. Harren striid foar ferheffing, ynklusyf de erkenning fan har taal, soe in wêzentlik ûnderdiel wêze moatte fan de maatskiplike fernijing. Kleare taal, mar de ynweners fan Fryslân fielden har der net troch oansprutsen.

Foar in foarbyld út *protestantsk-kristlike* rûnten ferwiis ik nei in brief fan Pieter van der Mark. Yn 1956 ûndertekene er as foarsitter fan it *Kristlik Frysk Selskip* in brief oan de skoalbestjoeren oer it twatalich ûnderwiis. Dat is natuerliker, mar it hat ek te krijen mei it plak dêr't God de minsken steld hat. Wy steane yn it fermidden fan de Fryske taalmienskip. Dat is gjin tafal, mar *Godlike beskikking*. By de measte bestjoeren kaam it brief net iens op de wurklist.

Wêr heart men hjoed-de-dei, pratend oer it Frysk yn it ûnderwiis, noch it wurd 'proletariaat'? Wa hat it noch oer 'Godlike beskikking'? It binne begripen út foarbye tiden. De fraach is lykwols wat derfoar yn 't plak kommen is. Neffens my dominearje yn ús tiid de meagere mantra's fan it neo-liberalisme oer nut en rendemint. Dat is in gefaarlike wize fan redenearen: de sterke blommen yn de taaltún krije alle omtinken, mar de planten dy't it dreech hawwe, moatte har mar rêde.

Ta beslút

Ik bin bliid dat myn speurtocht, troch in lân dat eins noch net goed yn kaart brocht wie, ôfsletten wurde kin mei in boek. Ik tankje elts dy't my holpen hat.

In pear wike lyn hie ik in dream. Anno Domini 2075 begjint immen oan in dissertaasje oer it twatalich ûnderwiis yn Fryslân. Op syn buro leit Zondags bibliografy. Ús leave Hear sjocht it ek. Hy

knikt my glimkjend ta.

Ik tankje jimme foar jimme omtinken.

Koen Zondag (1938) begûn yn 1961 as ûnderwizer, dêrnei wied er haad fan in Jenaplanskoalle. Yn 1969 folge in beneaming as pedagogysk-didaktysk meiwurker fan it Pedagogysk Advysburo fan de Fryske Akademy. Fan 1979 ôf wurke er, as opfolger fan Krine Boelens, as beliedsmeiwurker twataligens en twatalich ûnderwiis. Dy funksje ferfolle er oant 1999. Yn de rin fan de tiid skreau Zondag in tal boeken en artikels oer twatalich ûnderwiis en ûnderwerpen dy't dêr anneks mei binne.

Yn syn Lange oanrin, koarte sprong (2011) binne de jierren 1800 – 1980 beskreaun. Yn de annotearre bibliografy (2015) binne de foar dat boek brûkte boarnen neier omskreaun. Mei it boek en de bibliografy kin de skiednis fan dat tiidrek bestudearre wurde.

Wy fan Nij Frisia binne fan betinken dat beide publikaasjes oer it twatalich ûnderwiis winliken yngeand bestudearre en brûkt wurde moatte soene troch alle learkrêften, ûnderwiisbegelieders en beliedsmakkers yn Fryslân. Wat ús oanbelanget: ferplichte stúdzjestof foar alle relevante opliedings.

Taal is neat

Wolter Jetten

27 maaie 2015 kaam it nijs dat Omrop Fryslân yn 2017 net mear selsstannich wêze soe. Dat nijs hong al langer yn 'e loft. It meast hearde argumint fan Omrop Fryslân en Provinsje Fryslân foar it behâld fan de Omrop is de 'taal'. Soe dat argumint sterk genôch wêze?

It argumint fan 'taal' is neat. Want der binne wol 'mear autochtoane Nederlanners' dy't in dialekt fan it Nederlânsk prate en dat is ek oars. Hja wolle harren eigenheid, yn 'e breedste sin fan it wurd, ek hâlde. Foar de beliedsmakkers fan ROOS wie de taal oant no ta net genôch reden om dêr rekken mei te hâlden yn harren plannen. Sy sille ek wol witte dat elts syn eigen stikje eigenheid hat. Mar op 't lêst binne it allegear Nederlanners en dat dy fan elkoar ferskille is in sekundêr feit. En dêr sit him krekt de oast! In grut diel sjocht ús as Nederlanners dy't Frysk prate en net as Friezen dy't Frysk prate. En dy Nederlanners dy't Frysk prate, meie ek wol Frysk prate as de studio yn Grinslân sit. ROOS

hat grif it argumint 'taal' wol heard en sjocht it net as in beheining om de Omrop as selsstannige stjoerder op te heffen. Hja meie ommers ek wol Frysk yn Grins prate salang't se dat mar binnen de eigen stjoertiid dogge. ROOS sjocht dat miskien wol as in kompromis fan de jierrenlange winsk om te sintralisearjen en it behâld fan it Frysk by de Omrop. Dat *Omrop Fryslân* yn Grins lang om let palliatyf behannele wurdt, kin elts wol oanfiele. Mar ja, de skuld dêrfan leit gewoan by de Friezen dy't harsels as Nederlanners of Hollanners oantsjutte. It taalferskil makket ommers net it ferskil by it oerein hâlden fan in Omrop.

It begryp 'identiteit' is somtiden lestich te definiearjen. Gelokkich binne wy as Friezen erkend ûnder it *Ramtferdrach foar de Beskerming fan Nasjonale Minderheden*. Juridysk sjoen binne wy Friezen dy't Frysk prate en gjin Nederlanners mei tafallich in erkend taaltsje. In grut ferskil. Doe't ik algemien bestjoerslid wie fan de *Ried fan de Fryske Beweging*, hawwe oare bestjoersleden my wolris frege wat ik bedoelde mei 'identiteit'. It wie te diznich, te diskutabel. En ik moat tajaan dat identiteit bytiden ek diznich en diskutabel wêze kin as der gjin nuânseferskil makke wurdt. Bertus Postma, Willem Schoorstra en Sjoerd Groenhof hawwe it wolris besocht ûnder wurden te bringen. Der is in *kollektive* identiteit lykas it Fries-wêzen, dy't men net samar weismite kin. Dêrneist is der in *yn-dividuele* identiteit dy't men kieze kin, bygelyks it supporter wêzen fan in fuotbalklup of it dragen fan beskate merkklean. Der binne dus ferskillende gradaasjes as it om identiteit giet en de kollektive identiteit wurdt nei myn betinken troch in protte relativearjende Friezen wolris ûnderskat.

Stel jim no ris foar dat der út Brussel wei serieuze plannen komme om de ARD, ZDF, NOS, BBC en TV5 Monde gear te foegjen. Ik tink dat de hel losbrekt en alle euroskeptyske partijen by de kommende ferkiezings rekôrtallen oan stimmen helje. Wêrom kin de Omrop dan wol straffeles gearfoege wurde? Taal is nei alle wierskyn net fanselssprekkend genôch. Wêrom beroppe wy ús net op it *Ramtferdrach* en wêrom jouwe wy net as reden op dat wy Friezen binne en dat wy as in folk apart rjocht hawwe op in selsstannige telefyzjestjoerder?

Ferfolch op side 17

Ús eigen Taal (19)

It Frysk yn it Spesjaal ûnderwiis: in ûnderwiistragedzje ...

Yn ús treflik *Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse* moat ik nedich ris wat mear omtinken jaan oan it drama fan it Frysk yn it ‘spesjaal ûnderwiis’. En dan begjin ik in desennium tebek. Op 26 maart 2005 haw ik my as skriuwer fan de *Feriening Frysk Underwiis* (FFU) ta Deputearre en Provinsjale Steaten fan Fryslân rjochte om omtinken te freegjen foar it plak fan it Frysk yn dat soarte fan ûnderwiis en om der fannijs op oan te stean dat it Frysk foar de saneamde ‘Ekspertizesintra’ as fak- en fiertaal ferplichte wurdt yn de *Wet op de Expertisecentra* (ôfkoarte: WEC). It brief dêroer stiet op in oar plak yn dizze *Nij Frisia*, ek oan te klikken op (www.ffu-fri.eu). It is al wer goed tsien jier lyn! Mar ek nei De Haach binne yn de rin fan de jierren hiel wat brieven ferstjoerd oer it Frysk yn it (hiele) ûnderwiis.

Goed fjouwer jier letter, op 16 oktober 2009, hat FFU-foarsitter Tom Dykstra (op it Provinsjehûs) ynsprutsen by in harksitting fan de saneamde *Stjoergroep Hoekstra*, dy’t advys útbringe moast oan it Ryk om safolle mooglik foech op it mêd fan de Fryske taal nei de Provinsje Fryslân te desintralisearjen. Hjirûnder yn telegramstyl wat der troch ús op it aljemint brocht is. It moast yn it Hollânsk, omdat guon leden fan de stjoergroep blykber net mei it Frysk oer de wei koene.

Oersjoch FFU-bydrage foar de ‘Stjoergroep Hoekstra’ (2009)

1. Wettelijke situatie

De *Rijkscommissie Fries in het Buitengewoon Onderwijs* bepleit in 1981 in zijn eind-

Sytze T.
Hiemstra

rapport dat in het leerplan:

1. het Fries mede als voertaal wordt gebruikt en
2. de kinderen in aanraking worden gebracht met de Friese taal en cultuur.

In de ISOVSO (‘Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs’) (1982) werd alleen de verplichting opgenomen van het *in aanraking brengen van de Friese taal en cultuur*. In de huidige Wet op de Expertisecentra (WEC) is deze regeling vervallen – zonder een voorstel daartoe – en wordt alleen de *facultatieve mogelijkheid* geboden. Achteruitgang dus!

2. Praktijk

Inspectierapport 2006:

Van de 15 Friese scholen voor speciaal onderwijs in de categorieën 2, 3 en 4 (geen verplichting):

- geven 2 scholen het als vak;
- zijn de meeste scholen niet van plan hun werkwijze te veranderen en
- heeft één school een taalbeleidsplan.

Conclusie: geen meertaligheid/ Friestalige kinderen geen moedertaalondersteuning.

3. Onderzoek

School Lyndensteyn (categorie 3, 4-20 jaar, lichamelijk en meervoudig gehandicapt) wil *tweetalig* zijn: populatie 50% Friestalig, 50% anderstalig.

Vraag: Kan dit bij meervoudig gehandicapte kinderen? En bij Niet-Aangeboren Hersenbeschadigingen (NAH)?

Literatuurstudie RUG: Meertaligheid op School Lyndensteyn (2008)

Tot de jaren '70 was het antwoord: te zwaar; negatie van het Fries. Sindsdien: positief t.a.v. meertaligheid. Leidt tot een betere cognitieve ontwikkeling en een hoger metalinguïstisch bewustzijn (flexibeler met taal en bewuster van grammaticale fouten). Dit is afhankelijk van:

1. een goed taalaanbod in beide talen;
2. het beheersingsniveau eerste taal;
3. de motivatie van kind en omgeving.

Dit geldt ook voor kinderen met taalleerproblemen en *NAH* (Niet-Aangeboren Hersenletsel):

- geen cognitieve overbelasting;
- moedertaal moet goed ontwikkeld worden;
- ook als steun bij alle vakken.

Als taalgebieden in de hersenen beschadigd zijn, wordt een meertalige ontwikkeling moeilijker.

4. Probleem: de uniforme wet- en regelgeving

— Voorbeeld: positie Fries in WEC.

Reparatie wetgeving WEC: in art. 18 toevoegen: *De scholen in de provincie Fryslân geven met redenen omkleed aan op welke wijze in alle leerjaren aandacht wordt besteed aan de Friese taal en cultuur.*

— *Subsidiariteitsbeginsel* toepassen.

Niet eerst **landelijke** regelgeving, die geen rekening houdt met de Friese situatie (pedagogische, ontwikkelingspsychologische en maatschappelijke argumenten).

Maar: op **provinciaal** niveau worden voorstellen gedaan van wet- en regelgeving (opleiding, uitvoering, handhaving) die door de rijksoverheid worden bekrachtigd in het kader van het *Europees Handvest* en de erkenning van de Friezen als *nationale minderheid*.

— Anno 2009, een *voorbeeld*:

Nog steeds worden jonge Friestalige kinderen in een voor hen minder bekende taal, het Hollands, *getest* en wordt besloten tot wel of niet taalachterstand, terwijl deze kinderen vaak helemaal geen achterstand in de eigen taal hebben (taalrepressie).

— *Speciale kleuterschool*: nog steeds wordt een praktijk gehanteerd waarbij in het beste geval ouders van Friestalige kinderen nog net niet wordt gevraagd om thuis voortaan niet langer het Fries, maar het Hollands als voertaal te nemen. De school gaat daarbij uit van het standpunt dat zichzelf een-

talig 'Nederlands' (Hollands) moet zijn. Door de moedertaal niet te ondersteunen, wordt de taalontwikkeling van deze kinderen moedwillig belemmerd onder het mom van professionaliteit.

Ik slaan no in stik út ús bydrage oer. Yn de paragrafen 5 oant en mei 7 komme nei oanlieding fan fragen ûnder mear it 'draagvlak' foar it Frysk op it aljemint, it misbrûk dat skoallen meitsje fan de saneamde (grûn)wetlike 'onderwijsvrijheid' en it misbrûken fan it begryp 'onderwijsachterstand' as it om it Frysk giet. Ús konklúzje yn paragraaf 8 is:

8. Conclusie

Het geheel overziende is de conclusie, dat niet zozeer de 'achterlijke ouders en ouderwetse scholen' gezorgd hebben voor achterstand, maar dat de overheid, het beleid (onderwijs, sociaal-economisch) zelf mee verantwoordelijk is. Daarom moet de rijksoverheid (zie bijvoorbeeld de vernietigende rapporten van de *Raad van Europa* en het *Consultatief Orgaan*) het beleid naar een lagere overheid (de Provincie Fryslân) **decentraliseren in de vorm van medewetgeverschap**. Te vaak betekent een uniforme regeling voor het hele land een grote bedreiging voor de kwaliteit van het meertalig onderwijs en de positie van het Fries als autochtone taal (levend cultureel erfgoed) in Nederland. Voor een gedegen analyse en oplossingen betrekking hebbend op alle taaldomeinen verwijs ik naar ons '**Oanfalsplan Frysk – Nei in fersterking fan de posysje fan it Frysk yn alle maatskiplike domeinen**' (Drachten/Ljouwert, okt. 2008, 2de druk).

Elk kind heeft in het onderwijs als basis recht op zijn moedertaal. Elke taalminderheid heeft recht op onderwijs in eigen taal en geschiedenis in een land dat zich democratisch wil noemen.

Ús Oanfalsplan is troch Hiemstra oانbean oan frou Waanders, lid fan de stjoergroep, dy't foardroegen wie troch de Provinsje. En Dykstra hat de stjoergroep de boppeneamde literatuerstúdzje oer 'Meertaligheid op School Lyndensteyn' en twa brieven dy't de FFU oan de Twaddde Keamer stjoerd hie, oerlange, omdat dy't krekt oanjouwe wat wy foarsteane. Sjoch ek op ús webstek (www.ffu-frl.eu) by 'Utgeande

brieven 2009.¹

Men soe tinke kinne dat ús jierrenlang krewearjen foar dizze saak wolris wat beliedsmakkers en provinsjale amtneren wekker en aktyf meitsje koe. Mar nee hear! Yn 2015 wie der noch gjin sprút feroare yn de WEC ...

Men wurdt der bytiden moedealas fan. Dêrom mar wer wat lobbywurk by deputearre Jehannes Kramer ûnder it Krystkongres fan de studinten yn Frjentsjer ein 2014. Dêrom mar wer ris in 'wake-up-call' yn de rjochting fan in partij dy't seit o sa foar it Frysk op te kommen (Steatefraksje en Partijbestjoer FNP). En fansels in e-postberjocht nei it nije taalorgan 'Dingtiid' mei sa'n wûnderlik hybride namme (dat hie út soarte yn hjoeddeisk geef Frysk 'Tingtiid' wêze moatten).

In koart oersjoch fan myn 'sindingsaktiviteiten' oer de e-post begjin 2015 en de reaksjes dêrop:

23 jannewaris 2015 (oan FNP-deputearre Kramer)

Ûnderwerp: foar drs. Joh. Kramer, deputearre; oanpassing WEC

Achte hear Kramer,

Tank foar jo tasizzing by it krystkongres fan de Fryske studinten yn Frjentsjer ein 2014 om fierder wurk te meitsjen fan de ferplichting(s) fan it Frysk yn de Wet op de Ekspertize Sintra (WEC). Yn dat ramt lit ik jo foar kundskip twa (eardere) stikken fan de FFU takomme.

Gauris hawwe wy ús, hjir ek oer, ta it Ryk (minister, Twadde Keamer) en de Fryske Steaten (DS en PS, amtneren) rjochte. Alle rillevante ynkommen en útgongen stikken binne oan te klikken op ús web-

¹**Klik op:** [FFU-Europeesk Hânfêst, s\[f\]û en bmu oan TK , 240809.pdf](#) om ús FFU-brief fan 24-08-2009 oan de Twadde Keamer te iepenjen. **Klik op:** [KO-Acht ferbetterpunten Fryske taal en kultuer.pdf](#) om de te realisearjen winsken fan it *Konsultatyf Orgaan* te iepenjen (bylage by ús brief fan 24-08-2009). **Klik op:** [FFU-Tapassen Hânfêst, 150908.pdf](#) om in wiidweidich *brief* fan de FFU oer it tapassen fan it *Europeesk Hânfêst foar Minoriteitstalen* ('European Charter for Regional or Minority Languages') troch it Ryk yn it ûnderwiis en oare maatskiplike domeinen. Mei it útfieren fan de 48 bepalings dy't it Ryk ûnderskreaun hat, is in protte mis, seit in *Kommisje fan Saakkundigen* fan de *Ried fan Europa*. De FFU lit De Haach dúdlik witte dat it oars en better moat. Sjoch ek by: 'Brieven útgien 2008': [15-09-2008](#) → **Twadde Keamer en Kabinet: It Hânfêst moat better en flugger útfierd wurde** (bylage by ús brief fan 24-08-2009).

stek: www.ffu-frl.eu (fan 2004 ôf). Oant no ta blykber sûnder hokfoar súkses dan ek. Dat muoit ús tige. Wy hiene de ferwachting hân dat der, nei al ús brieven en oare bydragen, wurk makke wie fan de ferplichting yn it ramt fan de nijste bestjoersôfspraken mei it Ryk en dat de wetjouwing oanpast wurde soe.

Faaks dat jo de saak wer yn beweging krije kinne. It hat al sleept sûnt 1981! Al 34 jier dus en noch is de wetjouwing foar it spesjaal ûnderwiis (WEC; fak en fiertaal) net yn oerienstimming mei it Europeesk Hânfêst (kêst 8), in stikmannich eardere útstellen fan rillevante organen en oare wetjouwing foar it Frysk yn it reguliere ûnderwiis.

Alfêst tank foar jo krewearjen.

Sytze T. Hiemstra,
skriuwer FFU

2 febrewaris 2015 (oan de FNP-Steatefraksje en it FNP-Bestjoer)

Ûnderwerp: foar de FNP; Steatefraksje en Bestjoer; oanpassing WEC (ferplichting)

Rju achte Steatefraksje en Bestjoer fan de FNP,

Taheakke mail haw ik koartlyn stjoerd nei ús FNP-deputearre. It ûnderwerp (ferplichting Frysk yn de WEC) striid ik al mear as 35 jier foar. En yn it ramt fan de FFU al mear as in fearnsieu. Sûnder dat it adekwaat oppakt wurdt, net yn De Haach en net yn Ljouwert. Ûnbegryplik. Men wurdt der bytiden moedealas fan.

Ik doch, mei út namme fan de FFU, in berop op jimme om der mei faasje efteroan te sitten en deputearre Kramer, nei syn mûnlinge tasizzing oan my, te stypjen wêr't it mar kin.

Meie wy op jimme rekkenje? In reaksje wurdt op priis steld. Tank yn it foar.

Mei rju achtinge en freonlike groetnisse,

Sytze T. Hiemstra,
skriuwer FFU

3 febrewaris 2015 (fan FNP-steatelid Annigje Toering-Schuermans)

Ûnderwerp: RE: foar de FNP; Steatefraksje en Bestjoer; oanpassing WEC (ferplichting)

Bêste Sytze,

Tank foar dyn mail oer it Frysk yn de WEC. Ik kin my yntinke, datst soms moedealas fan sa'n lange striid sûnder risseltaat wurdst. Wy as FNP soms ek. Wy

ha it der hjoed oer hân yn de fraksje, mar wy kinne net mei dyn fraach út de fuotten. Polityk sjoen is der op dit stuit gjin oanknopingspunt en wy soene as FNP it Frysk ek mear ynbêdzje wolle yn in (breder) taalbelied.

Sûnt de Taalwet der is, ha wy yn Fryslân ek in nij taalorgaan: Dingtiid. Klaas Sietse Spoelstra is har foarsitter en Richt Sterk is by Dingtiid yn tsjinst. Dingtiid ropt 'it fjild' op mei fragen en knipepunten te kommen. Neffens ús fraksje heart jim fraach dêr no krekt thús. It liket my ta, dat jim hjeroer op koarte termyn kontakt opnimme mei Dingtiid.

Wy wolle graach op 'e hichte bliuwe, hoe 't it no fierder giet.

Mei freonlike groetnis,

Annie Toering

Steatelid provinsje Fryslân foar de FNP

Fraksjefoarsitter en wurdfierder algemien bestjoer, sosjaal belied & soarch, taal, kultuer en ûnderwiis

Dêr moat ik it mar mei dwaan. Is de FNP alle kriich ûntstoarn? Hoesa: 'wy kinne net mei dyn fraach út 'e fuotten' en is der 'polityk sjoen gjin oanknopingspunt'? Kin it noch mâlder? Ik haw sadwaande mar efkes 'raar' flokt (mea culpa). Fan it FNP-haadbestjoer haw ik taal noch teken heard ... Sliepe dy noch? Dan mar nei Richt Sterk as ús politike pommeranten blykber sa ûnmachtich of dôfhûdich binne.

3 febrewaris 2015 (oan Dingtiid)

Ûnderwerp: FW: foar Richt Sterk en Dingtiid; oanpassing WEC (ferplichting)

Achte mefr. Sterk, bêste Richt,

Ik hearde ferline wike fan Tom Dykstra dat jo no in funksje krigen hawwe by Dingtiid. Skriuwster nei't ik begrepen haw. Lokwinske! Iksels en de FFU binne dêr wiis mei. Jo nimme in stik kennis en kunde mei dêr't Dingtiid grif tige fan profitearje kin. Fan it KO [= Konsultatyf Orgaan Frysk, sth] fia in omwei no wer nei in nij advysorgaan.

Ik haw, mei út namme fan FFU, de FNP oanskreaun (sjoch taheakke) om no einlings ris faasje te meitsjen mei it krewearjen foar de ferplichting fan it Frysk binnen de WEC. Ik ferwachtsje dat by dy partij noch de measte kennis en ambysje sit.

Ik wol jo en Dingtiid lykwols ek ynformearje oer de grutte soargen dy't wy op dit stik hawwe. Kollektyf hat men by de oerheid de saak desennielang sloere litten. Faaks kin Dingtiid fan syn kant ek ien en oar betsjutte op it stik fan dat dossier. Yn de ferhopinge ...

Mei rju achtinge en freonlike groetnisse,
Sytze T. Hiemstra,
skriuwer FFU

9 febrewaris 2015 (fan Richt Sterk)

Ûnderwerp: RE: foar Richt Sterk en Dingtiid; oanpassing WEC (ferplichting)

Goeie Sytze,

Ekskús foar myn wat lette antwurd. Op it stuit wurkje ik noch 1 dei yn de wike foar Dingtiid en it oare part fan de tiid noch by Mercator. Nije wike sil ik foar 3 dagen oan de slach by Dingtiid, dus dan komt der wat mear fan 'e grûn. Ik hoopje dat ik by Dingtiid in soad fan de grûn krije kin yn 2015.

Goed om it brief oan de FNP te hawwen. Ik sil it punt by ús kommende gearkomste op it aljemint bringe.

Groetnis en oant sjen,
Richt

Foarriedich einsluten

Oan safier earst mar wer wat dizze ûnderwiistrageedzje oanbelanget. Ik hoopje mei Richt dat Dingtiid wêzentlike stappen sette kin om it treurspul fan it Frysk yn it spesjaal ûnderwiis om te setten yn in blijspul. Foar my en de FFU sit der neat oars op om mar wer 'rêstich' ôf te wachtsjen wat Dingtiid bewurkmasterje kin. Dy 35 jier kin noch wol wat by.

O ja, sterkte dêr by de FNP, ús hope yn bange dagen ...

Oan de leden fan Provinsjale Steaten
en it Kolleezje fan Deputearre Steaten
Provinsjehûs
Twibaksmerk 52
Postbus 20120
9800 HM LJOUWERT

Drachten, 26 maart 2005

Ûnderwerp: Fryske taal en kultuer as fak- en fiertaal
op de WEC-skoallen

Achte leden fan Provinsjale Steaten en fan it
Kolleezje fan Deputearre Steaten,

Wy rjochtsje ús ta jimme omdat de formele (wetlike)
en materiële posysje (kwantiteit en kwaliteit) fan it
ûnderwiis yn de Fryske taal en kultuer driuwend oan
fersterking en ferbettering ta is.

Taljochting

De minister fan UKenW skriuwt ús op 7 juny 2004:
‘Op de Friese basisscholen is het vak Fries verplicht
en kan de Friese taal als voertaal in het onderwijs
worden gebruikt. Daarom werd bij de ratificatie van
het Europees handvest voor regionale en minder-
heidstalen geconstateerd dat wordt voldaan aan de
bepaling dat een aanmerkelijk deel van het onderwijs
moet worden aangeboden in het Fries. Een wijziging
van de Wet op het primair onderwijs en de Wet op
de expertisecentra is daarom wat betreft deze bepa-
ling overbodig, Wél stel ik de provincie Fryslân mid-
dels een doeluitkering in de gelegenheid om de posi-
tie van het Fries in het onderwijs te verstevigen.’

Ein jannewaris krigen de direksjes fan skoallen
foar (F)SU yn Fryslân fan de ynspeksje (drs. Oude-
boon) in Hollânsktalich brief en in Hollânsktalige
fragelist (datearre 20-01-05) tastjoerd oer ‘het Fries
in het onderwijs’. Der sil troch de ynspeksje ûnder-
syk dien wurde nei de kwaliteit fan ‘de *mogelijkheid*
om, naast andere vak- en vormingsgebieden, in het
onderwijs ook *aandacht* te besteden aan de Friese

taal’ (skeanprint fan ús). As de minister fan betinken
is dat de posysje fan it Frysk as fak en as fiertaal sa
goed en sa folslein garandearre is troch it Hânfest
dat nasjonale ûnderwiiswetten blykber gjin wiziging
fanneden hawwe, dan hie de ynspeksje dochs út-
gean moatten fan kêst 8 fan dat Hânfest as ús meast
resinte en meast basale rjochten ynstee fan de ‘mo-
gelijkheid’ fan ‘aandacht’?!

Ut de praktyk wei witte wy dat skoallen dy’t
ûnder de WEC falle, op in inkelde útsûndering
nei, frijwol neat fan betsjutting dogge as it giet om
it oanbieden fan it Frysk as ynstruksjetaal en as
fak/leargebiet (kêst 13 en 18 fan de WEC; ferl. ek de
twadde rapportaazje fan it Ministearje fan Ynlânske
Saken en Keninkryksrelaasjes en de Fryske Akademy
oer de maatregels dy’t Nederlân nommen hat op
it stik fan de Fryske taal en kultuer; yn: *Europees
Handvest voor regionale talen of talen van minder-
heden, 1999-2001*, 2003, s. 55).

Dêr komt noch by dat by de oergong fan de
ISOVSO nei de WEC in bepaling oer it Frysk, sûn-
der in eksplisyt útstel dêrta yn it wetsútstel, net oer-
nommen is yn de WEC. Om dy reden pleitet it
Konsultatyf Orgaan yn syn *Memorandum 2004* foar
reparaasjewetjouwing om yn kêst 18 nei de earste
folsin ta te foegjen: ‘De scholen in de provincie Fries-
land [wêrom net de offisjele namme: *Fryslân?* skr.]
geven met redenen omkleed aan op welke wijze *aan-
dacht* wordt besteed aan de Friese taal en cultuur’
(s. 6). Al wêr dûkt dat dizzenige, neatsizzende en
diskriminearjende wurdse ‘aandacht’ op.

De wjergader dêrfan is al te finen yn it einrap-
port fan de ‘Commissie Fries in het Buitengewoon
Onderwijs’ (july 1981) yn de foarm fan ‘aanraking
met de friese taal en cultuur’ (s. 62). Dy ‘aandacht’
of ‘aanraking’ hawwe yn it bûtengewoan of (letter)
spesjaal ûnderwiis ta neat fan betsjutting laat en sille,
as it dêrby bliuwt, yn de takomst ek ta neat liede!
It Plan fan Oanpak Frysk yn it ûnderwiis’ (nov.
2001, s. 21) falt yn deselde kûle. Der falt amper

wat oan te pakken as men gjin inkeld ûnderskied makket tusken NL/ML-learlingen ['normaal lereenden/moeilijk lereenden'] en ZML/MG-learlingen ['meervoudig gehandicapt/zml-niveau'] (sjoch ek de bylagen).

Wy tinke dat soks oars en gâns better formulearre wurde moat. Dêrta kinne skoan de oanbefellings tsjinje dy't datselde *Konsultatyf Orgaan* yn it boppeneamde *Memorandum 2004* yn par. 2.2. en 2.4. docht. Dy hâlde yn dat de Provinsje it *foech* kriget by it fêststellen fan it ramt foar it ûnderwiis yn it Frysk as fak en as ynstruksjetaal (kêst 9 WPO) en by it *fêststellen fan de fergoeding* foar de materiële ynsthâlding (kêst 134 WPO). En dat foech en it *fêststellen fan dy fergoeding* moat út soarte, sa foegje wy der mei klam oan ta, net beheind bliuwe ta de WPO, mar likegoed jilde oar de WEC.

Der wurdt troch it *Konsultatyf Orgaan* ek útsteld om yn kêst 9 fan de WPO in bepaling op te nimmen dy't derta liede moat dat de skoallen yn Fryslân op syn minst safolle *ûnderwiistiid* oan Frysk besteegje moatte as needsaaklik is foar it berikken fan de *kearndoelen*, oars wurdt it mei it stribjen nei de *folleine twataligens* ek neat (*Memorandum*, s. 5). Dat soe likegoed jilde moatte foar de (takomstige) kearndoelen fan it (F)SU!

Frysk as fier- en ynstruksjetaal

As it *Konsultatyf Orgaan* boppedat útstelt om kêst 8 fan de WPO sa te feroarjen dat der stiet: 'Op de scholen in de provincie Friesland ['Fryslân' liket ús better] wordt Fries mede als voertaal bij het onderwijs gebruikt' (s. 5), dan soe dy omskriuwing likegoed yn de WEC stean moatte.

As wy sjogge nei de oanbefellings dy't it *Konsultatyf Orgaan* (par. 2.4., s. 7) docht foar it *fuortset* ûnderwiis, dan moat der neffens ús by it ûnderwiis yn it fuortset spesjaal ûnderwiis likegoed sprake wêze fan *trochbrinnende learlinen* foar it Frysk as fak en in *funksjoneel* brûken fan Frysk as ynstruksjetaal. Eksamens kinne oant no ta net troch WEC-skoallen ôfnommen wurde, dat moatte de reguliere skoallen dwaan. Op dat mêd falt yn de WEC dus neat fêst te lizzen oer it Frysk.

It is dus *minimaal* needsaaklik om foar it (F)SU yn de WEC de sin op te nimmen: 'Op de scholen in de provincie Fryslân wordt het onderwijs mede in het Fries gegeven.' Folle better liket it ús ta om

de formulearring fan it Hânfest te oer te nimmen: 'Op de scholen in de provincie Fryslân wordt een *aanmerkelijke deel* van het onderwijs in het Fries gegeven.' Wat it (F)SU oanbelanget, moat der yn formulearring *gjin* ûnderskied makke wurde tusken Spesjaal Underwiis en *Fuortset* Spesjaal Underwiis.

Kearndoelen Fryske taal en kultuer

Yn de perioade 2002 o/m 2003 hat de SLO in bydrage levere oan it ûntwikkelprojekt *Kearndoelen Spesjaal Underwiis*. Dat ûntwikkelprojekt hat resultearre yn in útstel dat yn maart 2004 reekommen en oan it ministearje fan OC&W oplevere is. Mear as in jier letter, mei de SLO yn goed oerlis mei it ministearje dat útstel, *Kerndoelen SO*, frijjaan ('*Voorstel kerndoelen speciaal onderwijs, zeer moeilijk lerende leerlingen en leerlingen met een meervoudige handicap, arbeidstoeleiding voortgezet speciaal onderwijs*'; ferl. begeliedend brief SLO, d.d. 7 maart 2005).

Yn dat útstel binne foar it Nederlânsk 10 *ferplichte* kearndoelen formulearre foar de fjouwer klusters (F)SU-learlingen (fan 3 oant 20 jier): trije foar it mûnlinge taalûnderwiis, fjouwer foar it skriftlike taalûnderwiis en trije foar de taalskôging (Voorstel kerndoelen [...], s. 17). Foar guon learlingen dy't (tije) min hearre, wurdt keazen foar twatalich ûnderwiis: 'Nederlandse taal en Nederlandse Gebarentaal (NGT)' (*Ibid.*, s. 16). De kearndoelútstellen NGT hawwe gjin ferplichtsjend karakter (s. 19), dy foar Nederlânsk wol.

Foar it Frysk leit it lân der ek yn it SLO-útstel noch altiten min hinne: 'Typering: Over de Friese taal geeft de wet op de expertisecentra aan dat de scholen voor speciaal onderwijs in de provincie Friesland in hun onderwijsaanbod 'de Friese taal' 'kunnen' opnemen. Daarmee is het onderwijsaanbod van de Fries taal exclusief gemaakt voor scholen in de provincie Friesland. En, door de 'kan'-formulering hebben de kerndoelvoorstellen voor de Friese taal geen voorschrijvend karakter. Mocht de school besluiten de Friese taal in haar onderwijsaanbod op te nemen, dan doet zij er goed aan zich te laten leiden door de kerndoelvoorstellen.' (s. 23). De kearndoelen sels binne wer in spiegeling fan de *ôfswakke* doelen foar it primêr ûnderwiis, dêr't it ministearje mei nei de Twadde Keamer wol as de Steaten fan Fryslân der gjin skoatteltsje foar strike.

De *fakultativens* fan de kearndoelen foar Frysk is neffens ús folle in yn striid mei it Hânfest (kêst

8), wylst boppedat it *net lykweardich* omskriuwen fan de kearndoelen Frysk troch Provinsjale Steaten koartlyn ôfwiisd is. De kearndoelen foar Frysk soene foar de 'NL/ML'-learlingen út it spesjaal ûnderwiis likegoed ferplichte wêze moatte en lykweardich oan dy foar it Nederlânsk. Ek foar ZML/MG-learlingen binne doelen formulearre foar 'Taal en communicatie' (s. 53-54). Op gjin inkelde wize wurdt dêryn referarre oan it Frysk en de Fryske kultuer yn Fryslân. Yn 2003 hat ien fan ús de SLO dêrop wiisd (sjoch bylage 4). Yn it SLO-útstel is neat fan dy ynbring werom te finen.

Trochgeande learlinen

De *trochgeande learline* Fryske taal en kultuer soe ek yn it (fuortset) spesjaal ûnderwiis oan it eksamen ta op syn minst garandearre wêze moatte. No komt it foar (bgl. op Skoalle Lyndensteyn) dat learlingen it Frysk falle litte meie yn it begjin fan de basisfoarming (bgl. oan de ein fan it earste jier), omdat se it oars 'te drok' mei it húswurk krije soene, sels as it om Frysktalige learlingen giet. It Nederlânsk en it Ingelsk geane altiten foar en ferdriuwe it Frysk as tredde taal, omdat it Nederlânsk en it Ingelsk *ferplichte* eksamenfakken binne. In *net-ferplichte* eksamenfak lykas it Frysk wurdt dan op grûn fan 'oerbelêstiging' as oerstallich sjoen yn it foartrajekt (de basisfoarming). De Fryske (memme)taal hoecht yn dy fyzje blykber net fierder ûntwikkele te wurden, omdat twa net-memmetalen al foarskreaun binne en it learen fan trije talen tefolle achte wurdt. Wy dogge in berop op jimme om oan sokke mistannen mei gauwens in ein te meitsjen. De definitive oplossing is fansels dat it Frysk njonken it Nederlânsk en it Ingelsk in gewoan, normaal *ferplichte* eksamenfak wurdt yn Fryslân.

Frijstellings foar learlingen

Op de Fryske skoallen foar spesjaal ûnderwiis wurde ek learlingen talitten dy't bûten Fryslân wenje. Wy witte dat de praktyk bestiet dat dy learlingen gauris in *frijstelling* krije fan it folgjen fan it Frysk (bgl. op Skoalle Lyndensteyn) sûnder dat der sprake is fan *harsentrauma's* of beskate *komplisearre* problemen/steurnissen op it mêd fan *taal* en *spraak* dy't (almeast tydlik) om in monolinguale oanpak freegje. Dat makket it brûken fan it *Frysk as ynstruksjetaal* yn in (neo-)klassikale oanpak, en dy is yn it spesjaal ûnderwiis likegoed needsaaklik, frijwol ûnmooglik. Hjir soe ek in *feit* wurde moatte wat sa moai stiet yn de nije provinsjale brosjuere oer

de Fryske taal en kultuer 'Taal fan it hert' (s. 28): 'Alle bern dy't yn Fryslân nei de basisskoalle geane of it spesjaal ûnderwiis folgje, leare Nederlânsk en Frysk. Dat jildt ek foar bern dy't *net* yn Fryslân berne binne of thús in oare taal prate' [skeanprint fan ús]. Dat ideaal moat noch werklikheid wurde en dat freget om gâns stjoering fan de provinsje. De skoallen foar spesjaal ûnderwiis hearre yn Fryslân, neffens ús, echte *twatalige* skoallen te wurden.

Ofslutend

Wy steane der tige op oan dat Provinsjale en Deputearre Steaten fan Fryslân har mei gauwens sterk meitsje om rjocht te breidzjen wat yn it spesjaal ûnderwiis no al desennialang slim kromwoeksen is. Dat freget om bettere formulearrings yn de WEC en om kearndoelen foar de Fryske taal en kultuer (ynklusyf skiednis) dy't meunsterje kinne tsjin dy foar de Nederlânske taal en kultuer. It freget ek om garânsjes dat it Frysk in 'aanmerkelijk deel' fan de lestiid (it learplan) as ynstruksjetaal brûkt wurdt.

Mei rju achtinge,
S.T. Hiemstra,
skriuwer FFU

Bylagen:

De bylagen jouwe in oersjoch fan de aktiviteiten dy't de lêste jierren fan ús kant ûndernommen binne.

I. brief oan it Procesmanagement Primair Onderwijs (PMPO) oer ûnderwiisdoelen oan zml-learlingen, 15-05-2000

II. brief oan it Kolleezje fan DS oer it Frysk yn de REC-skoallen yn Fryslân, 20-12-2001

III. brief (FFU) oan dhr. Th. Willemsen oer (1) de kearndoelen spesjaal ûnderwiis en (2) de learlingbûne finansiering, 26-06-2003

IV. brief oan de SLO mei kommentaar op de kearndoelen en typearrings fan kluster 3, 26-06-2003 (allinnich de meast relevante siden)

Ofskriften (sûnder bylagen):

- Berie foar it Frysk
- Konsultatyf Orgaan
- Underwiiskommisje fan de Twadde Keamer
- Earste en Twadde Keamerleden

KAFEE 'ROM SICHT' (33)

Eltse lêste freedtejûn fan 'e moanne giet Fetse Friezema nei kafee 'Rom Sicht' om mei de maten Geart Gelyk, Minne Modern en Watse Wetich de tastân yn 'e wrâld yn it algemien en yn Fryslân yn 't bysûnder troch te nimmen.

It wurdt wat langer wat gekker yn dit lân', seit Geart, as er by de maten oanskood is.

'Wat no,' ynformearret Minne, 'hat de frou dy te min bûssinten mei jûn?' Geart snúft in kear as wat, it is dúdlik syn eare tenei om dêr antwurd op te jaan.

Rommert Tjeerdsma

'Ús heit sei altyd dat der mear gekken bûten it gesticht omtoarken as dat deryn sieten', follet Watse oan, wylst er in slok fan syn sûkerfrij jonkje nimt. Fetse set syn romer del en sjocht Geart oan. 'Wat woest no eins sizze?'

Geart giet der efkes foar sitten. 'No, it sit sa, jimme witte allegearre wol dat ik in fûleindich krantlêzer bin, dêr't ik sa'n wurd om sis.'

'Dat is wier,' gnysket Minne, 'net efter de krante wei te baarnen. Doe'tst noch yn 'e widze leist, hiest neffens my al in abonnemint.'

As de mannen útlake binne, seit Fetse: 'No witte wy noch net wêr't Geart hinne wol ...'

'No, noch net nei hûs, it sit hjir fierste noflik', ferfettet Geart. 'Mar ik sil it jimme útlizze. Lêstendeis hie in keardel út Bitgum of Berltsum, miskien ek wol Ingelum, dêr wol ik ôf wêze, in stik yn 'e krante ûnder it kopke: *Te Gast*. Hy woe hawwe wy moasten ús frije dagen, sa as Peaske, Pinkster, Himelfeartsdei en fansels earste en twadde Krystdei ensafuorthinne mar ôfskaffe.'

De mannen sjogge nei Geart as soed er krekt oankundige hawwe dat de Paus hjir aanst by de stamtafel oanskoot.

'Ôfskaffe,' nokkeret Minne, 'wêr is dát yn 'e fredesnamme goed foar ...'

'Omdat de moslims dêr net oer meie', Geart set de romer mei in klap op 'e tafel.

'No binne hjir yn Fryslân oant no ta noch net safolle fan dy minsken, mar yn Hollân tilt it sa staidichoan op fan dy lju. Dy man woe hawwe dat as sa'n moslim bygelyks op earste Krystdei nei de winkel wol en hy komt foar de tichte doar, dat soks dan nearne nei liket. En dat syn bern op Himelfeartsdei frij fan skoalle hawwe, kin fansels ek net in kant út. Nee, dat wienen hja thús aardich better wend ...'

'Nearne net om, mar dêr falt my de bek fan iepen', ropt Watse. 'As soks yn har eigen lân sa goed

regele is, wat dogge se hjir dan?’

‘Meist trije kear riede’, antwurdet Fetse.

‘Hawwe dy lju sels gjin feestdagen?’, freget Minne.

‘Ja, in hiele soad. Ik haw ris oan it tellen west, krapoan sa’n tweintich yn it jier.’

‘No, dan moat dat hjir mar gau ynfierd wurde. Hawwe wy der in moai soadsje frije dagen by.’

‘Mar dan hâlde ús dagen op, dat is fansels de opset.’

‘O, is dát de bedoeling’, seit Boate kastlein, dy’t krekt delkomt om de gleskes nochris fol te jitten. ‘Dat hie ’k witte kinnen. Ik haw net alles meikrigen, mar ik leau dat it oer de godtsjinst fan de frede giet, lykas dy lju it sels neame. No falt it mei dy frede wat ôf, dat kinne wy alle dagen op ’e telefyzje sjen.’ Hy set it blêd salang efkes op ’e tafel en giet in amerij by de mannen sitten. ‘Myn broer hat jierren yn Amsterdam taholden, no, dy kin dy dêr ferhalen oer fertelle ... Foarhinne wenne er yn in kreaze strjitte yn in moaie buert. Sûnt de tachtiger jierren is dat rap feroare. No stiet der in knots fan in moskee mei grutte lûdsprekkers dy’t om ’e safolle tiid begjinne te jammerjen.’

‘En koe dyn broer dat ferneare?’

‘Nee, fansels net. Hy seach dat er fuortkaam.’

‘Mar wat ik no net begryp’, seit Watse, ‘is dat soks hjir allegear samar kin. Wa syn lân is dit eins ...’

Fetse nimt in slok fan syn Bearenburch. ‘Lit ús de saak ris omdraaie’, seit er dan. Stel dat ik út dit lân wei wol. Ik kin it earne oars better krije. Ik kies in lân út, lit ús sizze Iran, dat liket my wol wat. De reis kostet in pear sinten, dy’t ik oan de maffia kwyt bin. Mar dat is gjin beswier, dy ynveststearring helje ik der wol wer út. By de grins meld ik my as asylsiker, ik sis bygelyks dat Rutte it op my fersjoen hat of dat Pechtholt my dea dwaan wol. Ynearsten wurdt myn fersyk ôfwiisd, mar nei 22 kear heger berop en 6 jier fierder mei ’k bliuwe. Dan jou ik oan dat ik it gejammer fan al dy moskeeën mar min ferneare kin en dat ik in Kristlike tsjerke bouwe wol. Dat ik leaver froulju yn bikini sjoch as dat se yn swarte foddren omrinne. Dat ik it mar nuver fyn dat froulju as slaven behannele wurde en net iens autoride meie. Dat ik har feestdagen mar ôfskaffe wol mei Himelfeartsdei, Peaske, Pinkster en de Krystdagen dêrfoar yn it plak. Wat tochten jimme, soe ik dat foarelkoar krije?’ Minne falt hast fan ’e stoel fan wille. ‘Ha ha, do kinst it moai fertelle, 22 kear heger

berop seit er, sa gau asto ien poat oer de grins setten hiest, hienen se dy al oppakt.’

‘En minstens 22 jier opsletten,’ follet Geart oan, ‘of se hienen dy fuortdaliks in stik tou om ’e nekke lein. Mei stiennen immen deasmitte skynt yn dat soarte fan lannen ek in sport te wêzen.’

Geart set de lege romer op ’e tafel. ‘Dat wie in moaie parabel’, seit er mei in wiis gesicht.

‘Parabel?’, ynformearret Minne, ‘hokfoar frjemd wurd is dat no wer ...’

Geart giet rjochtoerein sitten. ‘Witsto net iens wat in parabel is?’

‘No eh, nee ...’

‘Hiest niiskrekt de gek mei myn krantlêzen,’ ropt Geart triomfantlik, ‘mar do kinst better sels ris ien lêze, dan learst teminsten wat sokke wurden be-tsjutte.’

It oansittend laach kin dy útspraak wol wurdearje, mar dan komt Boate hastich efter de taap wei. ‘De heechste tiid hearen!’

*Ferfolch TAAL IS NEAT fan Wolter Jetten
fan side 8*

Kinne wy dan net iepentlik sizze dat wy net meibetelje oan de steatsomroppen Nederlân 1, 2 en 3? Nettsjinsteande in driigjende opheffing bliuwt ‘Frysk’ it argumint. It argumint ‘Friezen’ haw ik oant no ta net heard. Neffens my moat it sa wêze dat op grûn fan it *Ramtfedrach* wy Friezen op likense hichte steane mei de Nederlanners.

(foto's: Wikipedia)

Nei it selstannich wurden fan Yndoneezje moast Heineken yn 1957 ophâlde mei syn aktiviteiten yn Yndoneezje. It Yndonesyske part fan it bedriuw waard nasjonalisearre troch it regear fan Sûkarno en dy feroare de namme fan it bier yn *Bintang* (stjer). Om ferskillende reden mocht Heineken it biermerk stap foar stap wer oernimme en yn 1967 wie Bir Bintang wer folslein yn hannen fan Heineken. De namme

feroare net, wylst bier en fleske navenant itselde wienen. Heineken woe de nammeferoaring fan it populêre Bir Bintang net weromdraaie. As iennichste reden kin men it argument 'identiteit' betinke. Itselde is it gefal mei it Britske automerk Vauxhall. Sûnt de santiger jierren hawwe hja gjin selsstannige ûntwikkelingsôfdieling mear omdat it feitlik Opel wurden is. Sa hawwe se de namme Vauxhall Corsa, Vauxhall Astra, Vauxhall Vectra en Vauxhall Insignia. Alles wat deryn sit, is Opel, allinnich de namme is oars. De Vauxhall wurdt ek allinnich mar yn Grut-Brittanje en Noard-Ierlân ferkocht. It memmebedriuw General Motors wol de namme Vauxhall oereinhâlde en it gehiel Britsk lykje litte. Krekt as mei Bir Birtang yn Yndoneezje spilet by Vauxhall de identiteit fan de Britten in

grutte rol.

Yn de beslútfoarming is identiteit dus alles, hoe diznich oft guon minsken it begryp ek fine. It kin in 'ja' of 'nee' wêze op de fraach oft in entiteit al of net selsstannich bestean bliuwe moat. It *Ramtferdrach* is in wapen dat oant no ta net brûkt is, ek al hawwe wy it juridysk foar it gripen. In pear stevige brieven út polityk Ljouwert nei polityk De Haach oer it behâld fan taal en it tapassen fan it hânfêst lykje my net genôch. Soe it bliken dwaan dat soks wol genôch is, dan krije wy ynkoarten wol wer in oare striid foar it Frysk en de Friezen. Of koenen wy de stúdzje Frysk yn Grins en de rjochtbank yn Ljouwert hâlde op basis fan taal?

De Taalstipe (1)

Ed Knotter

Wêr prate jo oer?

Giet in praatsje oer de hage altiten oer de hage?

Dat liket in nuvere fraach, mar wat wurdt krekt bedoeld? Wêr giet it praatsje oer: oer de hage of oer it fuotbaljen? In petear oer it fuotbaljen kin holden wurde oer de hage (oer de hage hinne); in petear oer de hage (hoe't er snoeid wurde moat bygelyks) kin ek op in oar plak fierd wurde. It hinget der dus mar fan ôf oft mei de hage it *plak* of it *ûnderwerp* bedoeld wurdt. Dat is oan de fraach hjirboppe net te sjen. Sa'n sin wurdt wol *syntaktysk homonym* neamd.

De *Jongfryske Mienskip* iepenet in fûns foar it rjocht fan it Frysk.

Al in pear jier besiket de *Jongfryske Mienskip* by de rjochter om dúdlikens te krijen oer de gong fan saken oangeande de Fryske nammen fan de stêd en de doarpen fan de eardere gemeente Wymbritseradiel.

Fansels hawwe wy earst besocht om lâns de wei fan de gemeentlike beswierkommisje en de bestjoersrjochter ta in dúdlike útspraak te kommen. Om't de bestjoersrjochter ús net fertelle koe hoe't it steatsrjochtelik sit mei de rjochten fan de Friezen yn it bestriden riedsbeslút, en de *Jongfryske Mienskip* fan betinken is dat it rjocht fan de Fryske taal syn beslach krije moat, wurde wy no eins wol twongen om nei de *boargerrjochter* te gean. No't dy klearrichheid lâns de bestjoersrjochter net te berikken is en wy de gong nei de boargerrjochter meitsje moatte, kinne wy net sûnder de ferdigening fan in abbekaatsje fan kwizekwânsje.

Dêrom iepenje wy no in rekken om stipers en oaren de kâns te jaan om ús mei lytsere of gruttere bydragen by dy rjochtsgong te stypjen. Sok jild wurdt **allinne** mar bestege oan juridyske saken oangeande de Fryske taal. Under de knop 'Fûns' op ús webstek fine jo mear ynformaasje en it rekkennûmer. Webstek: www.jongfryskemienskip.frl

Chris van Hes (foarsitter)

It Hearrenfean, 13 juny 2015

Frysktalige kartografy: bydrage ta it ynsjoch dat it Frysk in folsleine taal is (diel II)*

Fan orizjine Frysktalige ierdrykskundige nammen bûten Fryslân

Folslein Frysk

In hiel grut part fan de foaral âldere nammen yn it eardere Fryske gebiet is no ek noch folslein Frysk. It giet om de nammen op *-ns* of *-ens* en dy op *-um*. Nammen op *-ns*, *-ens* geane tebek op de foarm *-ingi*². Dy nammen fine wy op *-ing* en *-ingen* yn praktysk it hiele Germaanske taalgebiet. It is in hiel algemien foarkommend toponym. It giet om nammen lykas Wommels (1275 *Wimelinghe*, letter *Wimelens*, *Wommelens*), Stiens (tolfde iuw *Steninge*), Peins (1275 *Pesinghe*), Callantsoog (ein alfde iuw *Callinge*, 1396 *Calense*), Godlinze (10de iuw *Godleuingi*; yn modern Grinslânsk Glins³; dat komt folslein oerien mei de namme fan Glins, in útbuorrenstje by Dronryp), Leermens (1040 *Lintherminge*, yn modern Grinslânsk Leermens⁴), Wüppels (1350 *Wyppense*) en Ellens (1158 *Enelinghe*). Dy kinne oer it generaal letterlik sa oernommen wurde, al is der yn de twa Grinslânske gefallen in soad te sizzen foar de moderne Grinslânske foarm en soenen wy de *ü* yn Wüppels ferfange wolle troch in *i*, wylst de *p* inkeld wurdt. Callantsoog wurdt *Kallenseach*.

Nammen op *-inge(n)*

Dan binne der in pear nammen yn Grinslân en East-Fryslân dy't al einigje op *-inge* of *-ingen*, mar wierskynlik gjin ingi-nammen binne: Ezinge, Huizinge

²Gildemacher 2007, 12.

³Van Berkel en Samplonius 2006, 152.

⁴Van Berkel en Samplonius 2006, 262.

**Kerst Huisman
is (âld-)sjoernalist
en histoarikus**

en Eggelingen. Ezinge wurdt yn 1371 *Eesdingum* neamd, en Huizinge yn de tsiende iuw *Husdungon*. Yn beide plaknammen sit as twadde part foar 't neist in wurd *dinghe* of *dyng*e ferburgen, dat 'braak lizzend lân' betsjut. Yn it Grinslânsk wurdt it lêstneamde plak lykwols hjoed-de-dei Hoezn neamd.⁵ Dêrfandinne as meast akseptabele foarmen: *Ezinge* en *Huzen*. By Wetsinge hawwe wy lykwols al te krijen mei in âlde ingi-namme. De Ommelanner foarm fan de plaknamme is Wetsn, en dy liket wol de Fryske klankûntjouwing te wjerpegeljen. Dêrom: *Wetsens*. Eggelingen wurdt yn de âldste boarnen *Ekgelin* (1237) en *Ickkelynck* (1420) neamd. Remmers giet derfan út dat wy hjir te krijen hawwe mei in plaknamme besteande út de persoansnamme Agil/Egele mei it efterheaksel *-ingi*⁶, mar it is in nuver ferskynsel dat dit plak it iennichste is op *-ingen* yn in lânskip fol mei nammen op *-ens*. It bliuwt dêrom twiveleftich. Hjir soe nei analogy fan Ezinge brûkt wurde kinne: *Eggelingen*. Dan is der noch in trijetal dat der wat útspringt: Haddien, Tain en Förrien yn Wangerlân. It binne ingi-nammen, dy't net ta foarmen op *-ens* wurden binne. *Haddien* en *Tain* kinne sa oernommen wurde, mar Förrien wurdt *Forrien* (de namme is in ôflieding fan it Âldfryske fora = foaroan⁷; de Umlaut heart dêr net).

⁵Oer dizze beide toponimen Van Berkel en Samplonius 2006, 133/134 en 213.

⁶Remmers 2004, 62.

⁷Remmers 2004, 72.

Nammen op -um

Fan nammen op *-um* binne der yn Westerlauwersk Fryslân allinnich al oer de 170⁸, mar der lizze ek gâns fan yn Grinslân en East-Fryslân) binne foar it meastepart werom te lieden ta plakken mei de útgong *-hiem*, Germaansk *-haims*⁹. Dy bliuwe gewoan nammen op *-um*. Yn Noard-Hollân leit dan noch as ienichste útsûndering Etersheim. Dat is ek in *-um*-namme, dy't troch it offisjele Nederlânsktalige gebrûk de útgong *-heim* bewarre hat. Dus: *Etersum*. Yn Bûtjadingen is de namme fan it yn 789 neamde *Pleccateshem* feroare yn it moderne Blexen. Útstel: *Bleksum*.

Staveringskorreksjes

In hiele rige nammen bûten Westerlauwersk Fryslân is út himsels yn de Nederlânske en Dútske skriuwwize noch altiten folslein Frysk. Dan binne der ek noch frijwat nammen dy't neffens útspraak net feroarje, mar dêr't wy, om dochs temjitte te kommen oan de easken fan ús eigen staveringsysteem, in *staveringskorreksje* tapasse moatte. Dat is om in oantal nammen te neamen it gefal mei: Hoorn (*Hoarn*), Warffum (*Warfum*), Foxham (*Foksham*), Leer (*Lear*), Kritzum (*Kritsum*), Weener (*Wener*), Abelitz (*Abelits*), Canum (*Kanum*), Loquard (*Lokwert*), Pewsum (*Peewsum*), Osquard (*Oskwert*), Accum (*Akkum*), Wittmund (*Wytmynd*), Toquard (*Tokwert*) en Voslapp (*Fokslap*).

Nammen op -werd en -wierd

De nammen op *-werd* en *-warden* binne in bysûndere kategory fan de nammen dy't net of net bot feroarje. Yn it Frysk kenne wy dêr ien oantsjutting foar: *-wert*. De yn it Nederlânsk skreaune foarmen einigje hast allegearre op *-werd*. Yn Grinslân is ien wat kurieus foarbyld yn it Nederlânsk op *-t*: Usquert. Dat is in ôfwiking fan de Nederlânske skriuwwize (*werd*). Dat is fansels gewoan *Uskwert*. Wat ôfwikende nammen binne Holwierde, Uitwierde en Opwierde. Dat soenen eins *Holwert*, *Útwert* en *Opwert* wurde moatte, mar yn de nammen wurdt it Âldfryske wurd foar terp, *wirth*, moai bewarre. Dêrfandinne dat derfoar pleite wurdt om de útgong *-wierde* hjir te hanthavenjen. Dan is der noch de kategory nammen einigjend op *-warden*: Leeuwarden yn Westerlauwersk Fryslân en plakken as Fedderwarden, Breddewarden, Langwarden, Hollwarden, Phiesewarden

en Schweewarden yn it Wangerlân en Bûtjadingen. Leeuwarden is yn it Frysk *Ljouwert*, mar by de nammen yn Wangerlân en Bûtjadingen soenen wy ek dat *-warden* ferfange moatte troch *-wert*. Dus: *Fedderwert*, *Breddewert*, *Langwert*, *Hollwert*, *Fisewert* en *Sweewert*.

Fan Sch- nei Sk- of S-

De nammen dy't yn de Nederlânske en Dútske skriuwwize begjinne mei *Sch-* wurde foar in grut part *Sk-* en foar in lytser part *S-*. Ta de earste kategory hearre Schagen, Scharwou en Schoorl yn Noard-Hollân en Scheemda en Schildwolde yn Grinslân. Yn East-Fryslân leit dat wat yngewikkelder. Der is hjir hieltiten wer sjoen nei de betsjutting fan de nammen. Yn de hjirnei folgjende opsomming wurdt hieltiten efter de plaknamme it grûnwurd werjûn, lykas dat foarkomt by Remmers¹⁰. Sa wurdt de *Sk-* net brûkt yn de nammen Schleen (sledi), Schleepens (Slep), Schlei (sleie), Schlingerhausen (slinke), Schlüchtens (sljocht), Schmackens (smakia), Schnapp (snap), Schwee (sweach), Schwoog (sweach), mar wol yn Schaar (skoar), Schafhaus (skiep), Schanz (skâns), Schatteburg (Scato), Scheep (skepe), Schenum (Âldfrysk: skêne, Nijfrysk: skjîn), Schillig (skil), Schirum (skier), Schoo (Âldfrysk: skage), Schoost (skage), Schott (skot), Schurfens (Scrudolfus) en ek Schreiersort, dat oerset wurdt yn *Skriemersoord*. It brûken fan de *oe*, *u* en *ú* yn de Eastfryske toponymy freget ek ekstra omtinken. Dêr is ek sjoen nei de betsjutting.

Oersettings

Dan binne der ek noch nammen mei in *bestândiel* dat *oerset* wurdt. Yn guon gefallen kin lykwols hast net praat wurde fan oersetting. Dat komt omdat sa'n wurd yn it Grinslânsk en it East-Frysk suver itselde is as it Fryske wurd, dus tebek giet op in Frysk wurd. Der binne frijwat nammen dêr't it Fryske grûnwurd noch hieltiten dúdlik yn oanwêzich is. In net folsleine list fan sokke wurden¹¹: andel (kwelder), bant (stripe, ôfskaat kompleks), bear (dyk, skuorre), bert, burd (buorren), broek (leechlizzend lân), del (delte), delf (groeven sleat), does (sompige wyldernis), each (eilân), gaast, geast (hege sângrûn), greide (gerslân), groede (oanwoeksen lân), haar (hege sânrech), himrik (mienskiplik brûkt lân), kamp (stik ôfsletten lân), mar, mear (sleat), mersk (leech gers- of haailân), miede (gers-

⁸Brouwer 1958, III.

⁹Gildemacher 2007, II.

¹⁰Remmers 2004, 193-201.

¹¹Úntliend oan Beetstra 1987.

lân), nes (lânpunt), opper (boppe), pogge (frosk), rige, ryp (stripe lân, igge), syl (út wetterings slûs), skil (skulpegrûs), slufte (slinke), stee (grûn dêr't in hûs op stiet), sweach (lân dêr't fee holden wurdt), terp (bewenne wierde, doarp), tsjûch (mienskiplik brûkt lân), tusken (healwei), uter (uterst), wear (grûnbesit, gerjocht), wier (lytse terp), winkel (hoeke).

Wurden en wurddielen

Dêrnjonken moatte der ek *wurddielen oerset* wurde, lykas yn de folgjende foarbylden (allinnich dy út East-Fryslân mei in haadletter): Achter (efter); akker (ikker of eker); Beer (bear); bos, busch (bosk); brook, (broek), brug, Brücke, brug (brêge); bur (boer); burg (boarch); Bur (boer); buren (buorren), dam (daam); dijk, Deich (dyk); duin, Dûn (dûn); eind, end, Ende (ein); voor (foar); geest, Gast (geast); Grode (groede), groot, Groß (grut); hoog, Hoch (heech); horn, Hörn (herne); horst (harst); huizen, Hausen (huzen); huis, Haus (hûs); kerk, Kirche (tsjerke); klein (lyts); klooster, Kloster (kleaster); laag, Nieder (leech); Lage, Loge, Âldfrysk laga = laach (lage); land (lân); Loog, Âldfrysk loch (looch); lutje (lytse); Marsch, allinnich East-Fryslân (mersk); Moor (moer); muiden, Muhde (mude); oever (ouwer); oog (each); poel (puol); Riege (rige); rijp, Riepe (ryp); schild (skyld); schoot (skoat); sluis (slûs); stede, Stätte (stee); tjuche, Tjüche (tsjûch); veen, Fehn (fean); verlaat (fallaat); wijk, Wieke (wyk), woud, wolde (wâld); zand, Sand (sân); Zetel (setel); zjil, Siel (syl); zwaag, Schwee, Schwoog (sweach). De wynrjochtings wurde oeral oerset: Noard, East en Súd. West net.

Lidwurden

Yn it gefal fan *foarôfgeande lidwurden* lykas yn Den Ham, Ten Boer, Ten Post, wurdt dat lidwurd, krektlyk as yn Westerlauwersk Fryslân wenst is, *weilitten*. Dus: *Ham*, *Boer* en *Post*. Mar Termunten bliuwt, krektlyk as yn Terherne, *Termunten*.

Inkelde bysûndere gefallen en kategoryen

Dan binne der noch in stikmennich nammen dy't troch har unike karakter in besprek needsaaklik meitsje: Onderdendam, Wagenborgen, Beerta, Scheemda, Eexta, Maarslag, Manslagt, Breede, Kachelotplate ensfh.

– *Plakken dy't neamd binne nei persoanen út de Nije en Moderne Tiid*

Dy persoansnammen, faken Nederlânsk of Dútsk, wurde net feroare. It giet om nammen lykas: De Cocksdoarp, Van Ewijksluis, Iheringsfehn,

Friedrich Augustgrodten, Carolinensiel, Wilhelmshaven, Tripscompagnie en Schwerinsdorf. Allinnich de wurddielen doarp, sluis, fehn, groden, siel, compagnie en dorf wurde oerset, de persoansnammen sels net.

– *Nammen mei it bestândiel 'büttel'*

Yn it gebiet by de Wezer lizze inkelde plakken mei de útgong *büttel*. Dat betsjut *hûs*, of *wenbesit*.¹² Dat komt oerien mei it Âldfrysk *bodel*, dat *bewegliche Habe, Vermögen of Erbschaftsmasse* betsjut.¹³ Dat Âldfrysk wurd kin yn dy gefallen brûkt wurde.

– *Nammen mei it bestândiel 'dorp/Dorf'*

Hjir is ûnderskied te meitsjen tusken âlde en tweintichste-iuwske nammen. Ta dy lêste kategory hearre Slootdoarp en De Cocksdoarp yn Noard-Hollân en de beide Grinslanner nammen Agodorp en Burgemeester Beinsdoarp. Yn de moderne gefallen soenen wy *-doarp* brûke kinne, dus *Sleatdoarp, De Cocksdoarp, Agodoarp* (neamd nei de ôfkoarting Aardappelen, Groente en Ooft¹⁴) en *Boargemaster Beinsdoarp* (neamd nei Boargemaster Beins fan Flachtwedde¹⁵). Foar de âlde foarmen is de foarkar te jaan oan *-terp*. Dat is ek it Âldfrysk wurd foar *doarp* lykas yn Oerterp (1315 *Urathorp*¹⁶), Olterterp (1315 *Utrathorp*, 1526 *Olterdorp*¹⁷) en Weinterp (opgien yn Wynjewâld; 1315 *Weningawalde*, 1543 *Wengedorp*¹⁸). Dy trije doarpen lizze op de sângrûn fan Opsterlân en hawwe neat mei in terp te krijen. Likegoed kin *-terp* tapast wurde by de namme fan it Grinslanner terpdoarp Adorp, Grinslânsk Oadörp. De âldste foarm fan de namme is *Arthorpe* (1371). Dat wurdt wol weromlaat op *Arth-thorpe* (terp yn it boulân) of op *Arn-tharp* (terp fan de earn). De meast adekwate Frysk oersetting soe dan wêze kinne: Earnterp of Aterp. Útstel: *Aterp*. Dan is der it terpdoarpke Losdorp, Grinslânsk Lösdörp. Âldste foarm *Lestorp* (1447), *Leesdorp* (1568). Is tebek te lieden op Âldfrysk Thet lessa thorp, It lytsere doarp. Dêrom útstel: *Lesterp*. Fan Woldendorp, ek in terpdoarp, binne de âlde foarmen: *Waldmonathorp* (1399), *Waldemandorpe* (1475). Dat betsjut: *Doarp fan de Wâldmannen* of *Wâldbewen-*

¹²Bach 1954 diel II, 370.

¹³Hofmann en Popkema 2008, 72.

¹⁴Van Berkel en Samplonius 2006, 22.

¹⁵Van Berkel en Samplonius 2006, 84.

¹⁶Van Berkel en Samplonius 2006, 454.

¹⁷Van Berkel en Samplonius 2006, 333.

¹⁸Van Berkel en Samplonius 2006, 501.

ners.¹⁹ Útstel: *Wâldmanterp*. Moordorf by Auerk, pas ûntstien yn 1767²⁰, wurdt *Moerdoarp*. Mar Nendorp is folle âlder; it wurdt yn 1325 *Nyendarp* neamd.²¹ Ek de trije Nendorfen bestienen al foar 1500. Yn de gefallen fan Nendorp en Nenndorf is it útstel: *Nenterp*.

Schweindorf komt twa kear foar yn East-Fryslân, by Holtriem en by Ihlow. It lêste Schweindorf wurdt foar de earste kear yn de boarnen neamd yn de njoggetsjinde iuw as Schweindorf. De namme is dúdlik ûntliend oan *Schwein*, swyn.²² Hjir soenen wy *Swyndoarp* útstelle kinne. It oare is folle âlder, de namme dêrfan giet werom op de wetternamme *Swin*²³, en soe dêrom *Swinterp* wêze moatte.

– *Nammen mei it bestândiel 'hoef, hove, hafe'*

Yn it ûndersyksgebiet komme hjir en dêr nammen foar op -hoeve, -hoef, -hove (Hyppolitushoef, Egmond aan den Hoef, Ihrhove) of -hafa. *Hoeve* en *hoef* binne synonimen fan it Fryske *pleats*, mar yn dit gefal soe it wurd *hóf* te preferearjen wêze, om de werkenberens fan in namme (de lju binne omers wend oan Hippolytushoef) net te lyts te meitsjen. Yn East-Fryslân besteane ek nammen mei de útgong -hafa (Engerhafa, Burhafa, Leerhafa, mar ek Ihrhove). Dat is ôflaat út -hove²⁴ en dêrom soenen wy hjir ek kieze kinne foar *hóf*. Mar wy kenne ek de Westerlauwersk Fryske en Grinslânske parallellen Âldehou/Oldehou, en yn dat gefal falt -hou te ferkiezen. Dus yn alle gefallen: *hou*.

– *Nammen mei it bestândiel 'leke'*

Dit is in Âldfryske oantsjutting far in rivierke of streamke. Dy útgong fine wy yn de *Luts* by Balk, yn de *Lits* by Eastermar, yn de East-Fryske plaknammen Abelitz, Forlitz en Heeglit, yn de West-Fryske plaknamme *Medemblik* en yn de namme fan it Grinslanner doarp *Leek*. Wat Leek oanbelanget hawwe wy de bekende Fryske oantsjutting *De Like*, wylst dat eins *De Lits* wêze moast. Mar ek midden yn Westerlauwersk Fryslân is yn ien gefal dy foarm mei -k bewarre bleaun: *Lekkerterp* by Akkrum. It útstel is dan om dêr twa mooglikheden iepen te hâlden: mei -k yn de gefallen fan *Lekkerterp*, de *Like* en *Medemblik*, en in foarm op -ts yn de oare gefallen. By *Medemblik* soenen wy oanslute kinne bij de yn it West-Frysk gongbere foarm *Memleke* of *Memelik*, mar wy kinne hjir ek noch fierder gean: meitsje der *Memelits* fan. Dat soe dan ek de namme west hawwe as de ûntjouwing fan it Frysk dêr net fersteurd wie: yn de tsiende iuw wurdt it plak *Medemolaca* neamd, yn 1312 *Medemleke*. De namme betsjut: 'middelste leke of lits'²⁵.

¹⁹Van Berkel en Samplonius 2006, 508.

²⁰Remmers 2004, 153.

²¹Remmers 2004, 158.

²²Remmers 2004, 200.

²³Remmers 2004, 200.

²⁴Remmers 2004, 263/264.

²⁵Van Berkel en Samplonius 2006, 289.

Kolofon

Wy binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it septimbernûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 augustus.

Samplers: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra, Wykwei 4, 8434 PG WASKEMAR; digitale kopij, abma.g@upcmail.nl Fêste meiwurkers: dr. Bertus Jans Postma, drs. Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter en Rommert Tjeerdsma. Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter. Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Einredaksje

dr. Gerben Abma (haadsamler)
Plantage Doklaan 13
1018 CM AMSTERDAM.

E-post

abma.g@upcmail.nl

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN.

Webstek

www.jongfryskemienskip.com

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, It Hearrenfean

– *Nammen mei it bestândiel ‘lo, loh’*

Dat is in oantsjutting foar bosk. Dy útgong hat yn it Frysk ek as sadanich bestien, mar is ôfsliten ta *-el*, lykas *De Fochtel*, *Skarl*, *Sondel*, *Warns* (âlder *Wardelse*), *Wikel*. Yn it te ûndersykjen gebiet binne der in pear dy’t noch folút de útgong *-lo* hawwe. *Baflo* en *Vriescheloo* yn Grinslân en *Heiloo* yn Noard-Hollân.

Fierders leit der yn East-Fryslân noch in frij grut tal plakken mei oarspronklik in lo(h)-namme, dy’t krek-lyk as by ús ôfsliten is: ûnder oare *Arle*, *Driefel*, *Etzel*, *Firrel*, *Hesel*, *Rispel*, *Timmel*, *Varel*. Der is dus alles foar te sizzen dat brûkme te folgjen foar de twa Grinslanner nammen. Baflo, yn it Grinslânsk Bavvelt, en yn 1506 oerlevere as *Baffelt*²⁶, soe dan *Baffel* wurde. *Vriescheloo*, yn it Grinslânsk Vraiskelo, soe neffens ús konsekwinsje *Fryskele* wêze moatte. Wat *Heiloo* oanbelanget, dat soe *Heile* wurde kinne.

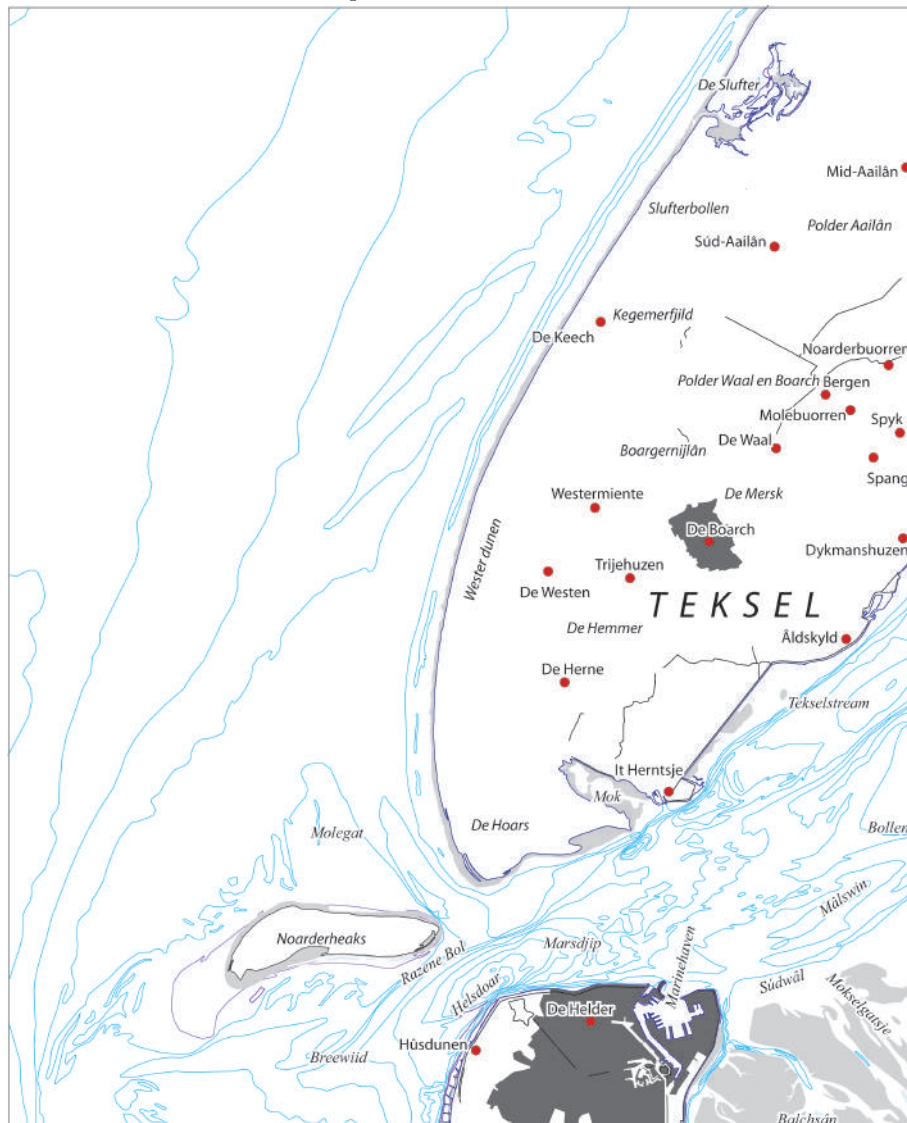
– *Nammen mei it bestândiel ‘meer’*

Sawol ús modern Frysk wurdt *mar* as it yn Fryske toponimen foarkommende *mear* geane werom op it Âldfryske *mar* (wetter). It hat beide mei *wetter* te krijen. Yn it earste gefal is dat fuortendalik dúdlik, yn it twadde gefal betsjut it *skieding*. Dy (grins)skiedings bestienen yn de Fryske lannen hast altiten út wetter. Der wurdt by it beneamen fan de plakken sjoen nei de betsjutting. Giet dy werom op in ‘mar’, dan wurdt it *mar*, giet dy werom op in ‘mear’ dan wurdt it *mear*. Ek de Grinslanner wetternamme *maar* wurdt as *mear* oerset.

– *Nammen mei it bestândiel ‘weer, wehr’*

Dy foarm komt in stikmannich kearen foar yn Grinslân en East-Fryslân (*Garrelsweer*, *Middelsteweher*, *Widdelsweher*). It betsjut yn de measte gefallen itselde as it Fryske *wier* (opsmiten hichte) en wurdt dus *wier*; yn oare gefallen *grûnbesit* (lykas yn *Winneweer*, Grinslân) en dan wurdt it yn it Frysk *wer*. Kiel en *Windeweer* binne twa feandoarpen by Heechsân. Kiel hjit yn 1768 Friesen Compagnie of *Kijl*. Dêryn sit in Grinslânsk (en Frysk) wurd *kyl*. Dat soe wize kinne op in skean tarinnende timpe feangrûn; de topografyske sitewaasje jout dêr oanlieding ta. By *Windeweer* moat tocht wurde oan in betsjutting lykas dy’t ek jildt foar *Winneweer*.

²⁶Van Berkel en Samplonius 2006, 39.

It seegat by *De Helder* en in part fan *Teksel*.

De East-Fryske eilannen De Jist en Noardernij mei it efterlizzende Waad en de noardeastlike omkriten fan Noarden.

Hoewol't dit lêste plak op de klaai leit, stiet fan Winneweer perfoarst net fêst dat it in wier-namme is. It *wier* yn Winneweer soe te krijen hawwe kinne mei in wurd 'weer', dat *dyk* betsjut, mar it kin ek *weer* yn de betsjutting fan in *stik grûn* wêze. En yn dat gefal is it yn it Frysk *wer*. Dêrom it útstel *Kyl* en *Winnewer*.

– *Nammen dy't hiel inkeld of mar ien kear foarkomme*

Yn East-Fryslân komt in pear kear it toponym *Sietwendung* foar en yn Grinslân leit in *Zuidwending* en yn Noard-Hollân in *Zijdewind*. It binne de Nederlânsktalige en Dútsktalige foarmen fan it Âldfryske *sidewende*. Dat wie in *binnendyk* dy't fan siden by it lân lâns kriemt, swinkt of keart, dwers op de rjochting fan de haaddyk²⁷. Wy kenne it wurd *sidewende* net mear yn it moderne Frysk, mar wol it wurd *weindzje* (Nederlânsk: wenden, keren). Útstel: *Sydweind*.

Fierders: Beerta. Grinslânsk: De Beerte. Útstel: *De Bearte*. Booneschans, is neamd nei de skânsbouwer Albert Booner, dy't yn 1589 de lieding hie by it projekt; útstel: *Boonerskâns*. Breede. Grinslânsk Brij. Eardere foarmen Breda (1300), de Brei (1828). Útstel: *De Brei*. Eexta. Yn it Grinslânsk is it Eekste. Útstel: *Eekste*. Maarslag. De namme is in gearstalling fan Âldfrysk *mar* (mar, wetterrin) en Âldfrysk *fliat* (fliet). Dat lêste is letter ynterpretearre as *slachte*. Útstel: *Marslachte*. Onderdendam; 13de iuw *Ulderna domme* < *Unlandenera domme*: *daam* fan de lju dy't yn it *ûnlân* wenje. *Ûnlânerdaam*. Scheemda. Grinslânsk is Scheemte. Útstel: *Skeemte*. Wagenborgen. Âldere foarmen: *Wagenbergen* (1446), *Wagenborgen* (1660). De namme soe betsjutte: *Hichte fan de persoan Wago*. Der is lykwols ek tocht oan in betsjutting lykas it yn 1215 neamde Waienberg yn Flaanderen; dêr sit it Germaanske wurd **wagin* yn, datyf inkelfâld by *wagja*, dat 'deldragend', 'gloaiend' betsjut. Útstel: *Wainbergen*.

* *Dit is it twadde part (diel II) fan Kerst Huisman syn bydrage ta de Frysktalige kartografy yn Nij Frisia. It foarste part (diel I) hat yn it foarige nûmer stien (Nij Frisia, jrg. LXIV, nû. 1, maart 2015, s. 19-23). Yn it tredde part (diel III) komt ek in folsleine literatuerferantwurdig. Yn it nûmer dêrnei folget noch in list mei Frysktalige plaknammen (diel IV).*

²⁷Beetstra 1987, 250.